

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра теоретичної психології

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ
ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»

Анни ПЕРУН

4 курсу денної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

Науковий керівник

кандидат психологічних наук

Ольга БОРИСЮК

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент

Олександр КУЦІЙ

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«05» травня 2022 р., протокол № 10

завідувач кафедри теоретичної психології

доктор психологічних наук, професор

_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

Львів

2022

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	6
1.1 Основні наукові підходи до визначення особистісної зрілості.....	6
1.2 Характеристика структурних складових особистісної зрілості.....	12
1.3 Роль особистісної зрілості у професійному становленні студентів-психологів.....	23
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ – ПСИХОЛОГІВ	28
2.1 Методичні та організаційні засади емпіричного дослідження, характеристика вибірки.....	28
2.2 Інтерпретація результатів, описовий та порівняльний аналіз емпіричного дослідження.....	31
2.3 Рекомендації щодо розвитку особистісного зростання у студентів – психологів.....	44
ВИСНОВОК	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність проблеми. Орієнтація сучасної психологічної науки на гуманістичні засади змушує поглиблювати вивчення, та в подальшому сприяти формуванню особистості, як активного творця власного життя, що має змогу розвивати автентичний стиль, прагнути у напрямку самовдосконалення. Особистісна зрілість є необхідною умовою для засвоєння людиною навчальних, професійних, соціальних функцій, які дозволяють їй займати активну роль у соціумі. Розглядаючи студентів – психологів як активних суб'єктів соціального світу, підтверджуємо важливість дослідження та аналізу особливостей особистісного зростання, що виступають атрибутами персоналізації в процесі набуття професійних рис. В умовах сучасних психологічних тенденцій спостерігаємо, що особистісна та професійна сфери є взаємопов'язані та вимагають від особистості виступати носієм полі функціонального набору якостей, цінностей та відповідного спрямування. Оцінка сучасного стану професійного психологічного поля та тенденцій його розвитку змушує дослідників розглядати особистісну зрілість як вагомий фактор конкурентнопроможності. Опираючись на вагомість визначеної проблеми, її недостатню популяризацію у науково-теоретичних джерелах та емпіричних дослідженнях, було здійснено вибір теми *«Психологічний аналіз особистісної зрілості студентів-психологів»*.

Об'єкт дослідження: особистісна зрілість особистості

Предмет дослідження: особистісна зрілість студентів-психологів у процесі професійної підготовки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати роль та емпірично дослідити рівень особистісної зрілості у професійному становленні студентів-психологів.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз особистісної зрілості та виявити основні підходи до її вивчення в межах психологічної науки.
2. Охарактеризувати структурні складові особистісної зрілості.
3. З'ясувати роль особистісної зрілості у процесі професійного становлення студентів-психологів.
4. Емпірично дослідити рівень особистісної зрілості у студентів-психологів.
5. Розробити практичні рекомендації щодо розвитку особистісного зростання у студентів-психологів.

Гіпотеза дослідження: студенти старшокурсники вирізняються вищим рівнем ясних уявлень про власну Я концепцію, ніж студенти початкових курсів.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступили наукові погляди А. Маслоу, К. Роджерса, Г. Олпорта, К. Юнга, Ж. Піаже, В. Франкла, Е. Еріксона, Б. Г. Ананьєва, К.О. Абульханової і Т.М. Березіної, М. Й. Боришевського, С. Л. Братченко та М. Р. Миронової, Т. М. Титаренко, О. С. Штепи, О. В. Завгородньої, Ю.З. Гільбуха, Л. В. Потапчук, Г.А. Дьоміної на трактування поняття «особистісна зрілість»

Наукова новизна полягає у розширенні та поглибленні уявлення про компонентне наповнення особистісної зрілості.

Практичне значення полягає у можливості використання дібраних методик у діагностиці особистісного зростання особистості, що можуть слугувати орієнтиром для подальших наукових опрацювань, а зроблені висновки- для підвищення ефективності навчання й результатів діяльності студентів-психологів.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація - дозволили описати наукові підходи, методи дослідження, розкрити сутність і зміст особистісної зрілості, опрацювати

наукові психологічні джерела; емпіричні методи: опитування, тестування, анкетування, зокрема опитувальник особистісної зрілості, розроблений О. С. Штепою, методику «Шкала ясності Я-концепції»(SCC) Д. Кемпбела та опитувальник «Короткий індекс самоактуалізації» (SI). Результати дослідження підлягали кількісному аналізу, використовуючи статистичні методи, та якісний аналіз.

Структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, теоретичного та емпіричного розділів, висновків, літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

1.1. Основні наукові підходи до визначення особистісної зрілості

Вивчення проблеми зрілості особистості, що являє собою психологічну характеристику є актуальною серед зарубіжних (А. Маслоу [3], К. Роджерс [6], Г. Олпорт [4], К. Юнг [5], Ж. Піаже, В. Франкл [7], Е. Еріксон [8]) та вітчизняних (Б. Г. Ананьєв [13], К.О. Абульханова і Т.М. Березіна [12], М. Й. Боришевський [18], С. Л. Братченко та М. Р. Миронова [17], Т. М. Титаренко [16], О. С. Штепа [9], О. В. Завгородня [15], Ю.З. Гільбух [17], Л. В. Потапчук [11], Г.А. Дьоміна [10]) психологічних науковців.

З огляду на різноплановість підходів, важливим є розгляд загального та центрального понять особистісної зрілості. В українській мові поняття зрілість, або зрілий часто трактується як такий, що досяг повного розвитку, з великим багажем досвіду, досяг високої майстерності та є сформованим [1]. Поняття «зрілість» у трактуванні практичного психолога В. Б. Шапаря визнається як стан організму людини на завершення визначеного періоду свого розвитку. Хронологічні рамки періоду зрілості достатньо розмиті [2, с. 136].

Оскільки в працях зарубіжних та українських авторів можна побачити деякі відмінні риси у трактуванні поняття зрілості особистості, тут доцільно розглянути їх ряд.

Так, в теорії А. Маслоу зрілість особистості пояснюється як наближене до самоактуалізації поняття та залежить від її рівня, тобто здатності досягнути та задовольнити усі рівні піраміди потреб. Науковець стверджував, що, у випадку, коли людина внутрішньо відчуває себе вільною і за необхідності прислухається до себе, повністю довіряє собі і відображає те, що відбувається в її внутрішньому світі, тоді її прагнення займати верхній щабель самоактуалізації реалізується сповна, тобто людина досягає більшої зрілості [3].

Розгляд даної проблематики у світлі аналітичної психології змушує якісно осягнути поле психологічних доробків К. Юнга, який особистісну зрілість трактував крізь призму розвитку цілісної особистості. Так, важливою є стадія індивідуації, що являє собою процес становлення «Я», розвитку самості, задовольняє потребу бути цілісною, єдиною істотою. Індивідуація за Юнгом досягається виключно в ході духовного розвитку, який поряд з прагненням до творчості та самовдосконалення є провідною рисою особистісної зрілості [5].

Компонент творчості у контексті дослідження даної теми також є важливим для К. Роджерса. Він стверджує, що зрілість є здатністю осягнути «гарне життя», що є винагороджуючим, та таким що збагачує. Лише творча людина, яка змогла осягнути «значиме», на думку американського психолога, може зватись «повноцінно функціонуючою особистістю», себто зрілою [6].

Зауважимо, що В.Франкл, у трактуванні зрілості зосереджував свою увагу на ряді кількох вагомих понять, які називав провідними умовами становлення особистісної зрілості. Серед них є самотрансцендентність, відповідальність та смисл. Слід звернути увагу на трактування кожного означення.

Самотрансцендентність- це шлях до автентичності, «вихід за свої межі» - до іншої людини або до іншого сенсу. Автентичність є результатом знаходження сенсу, натомість результатом здійснення цього смислу є досліджуване поняття особистісної зрілості. Як і вище згадані автори, В. Франкл основними рисами зрілості вважав вміння приймати рішення, здійснювати та усвідомлювати вибір. Сукупність вище наведених ознак трактується психологом як відповідальність. Опіраючись на екзистенційне бачення поняття, зрілість трактується як результат здійснення сенсу людини [7].

У працях Г. Олпорта підкреслюється особистісна зрілість, як динамічний психологічний процес, що не обмежується хронологічними рамками і є тривалим.

До основних ознак зрілості зарубіжний науковець відносить:

- ✓ емоційну стабільність (здатність до самовладання),
- ✓ розширені кордони «Я» (усвідомлення і прийняття себе, своїх можливостей та потреб, інтересів; певний рівень включення в значимі діяльнісні сфери)
- ✓ включення у взаємини (емпатія, прийняття соціальної спільності)
- ✓ здатність до самопізнання (рефлексія)
- ✓ наявність переконань, що становлять цілісну життєву філософію
- ✓ досвід та домагання [4].

Цікавими для розгляду є погляди Е. Еріксона. Так, особистісна зрілість формується на основі особистісної трансформації (у 11-19 років формується конструкт зрілої особистості, що містить у собі почуття дорослості, бажання бути дорослим, готовність діяти як дорослий, скоригованість власних цінностей до системи цінностей дорослого світу), якій властиво видозмінюватись під впливом життєвих обставин [8].

Особистісна зрілість, на думку О. Штепи, існує «у вигляді онтологічного ядра особистості, що є важливим для его-ідентичності, яка у свою чергу, критерієм зростання та виявом особистісного потенціалу людини» [9].

Порівнюючи концептуальні положення зарубіжних та вітчизняних дослідників, помічаємо часткову подібність у підходах Г. А. Дьоміної та Е. Еріксона (концепція конструкту зрілої особистості). Г. А. Дьоміна називає особистісну зрілість психологічним новоутворенням в період юності. Саме у цьому хронологічному відрізку спостерігається активна фаза розвитку та становлення особистісного конструкту зрілості, ознаками якого є почуття дорослості, готовність до функціонування в дорослому світі, переоцінка системи цінностей. У цей віковий метраж, на думку дослідниці, особистісна зрілість «опирається» на вже сформовану психічну та соціальну зрілість [10].

Подібного погляду у дослідженні теми особистісної зрілості дотримується Б. Г. Ананьєв. Вчений стверджує, що цей конструкт утворюється і зазнає

якісних змін саме у юнацький період. Досліджуючи феномен зрілості у розрізі психологічної науки, вчений звертає увагу на фактори гармонійності, цілісності, актуалізації, можливість реалізації, свободу, що в сукупності мали б сприяти утворенню активної та неконформної особистості [13].

Оскільки дослідження нами проблематики даного психологічного терміну охоплює студентську аудиторію, особливо важливим є переконання Л. В. Потапчука, який називає критерії проявів особистісної зрілості студентів та відзначає наступні умови [11]:

- ✓ інтерперсональна активність, що включає в себе вдосконалення компонентів структури і функцій особистості (саморегуляція, самостійність, креативні та інтелектуальні риси особистості);

- ✓ інтерперсональна конструктивна умова, в основі якої лежить підвищення яквсних показників способів міжособистісної взаємодії (вміння комунікувати, емпатія, толерування, моральність, відповідальність);

- ✓ трансперсональна конструктивна активність, до якої входять характеристики вдосконалення структури еґо-ідентичності, самоприйняття, трансцендентності та самоактуалізації [3].

У ході наукового аналізу бачимо, що Л.В. Потапчук у своїх доробках компелює положення А. Маслоу, В. Франкла та інших науковців, поряд з цим модернізує положення відповідно до потреб сучасної реальності.

О. В. Завгородня стверджує, що у повноті свого особистісного розвитку індивід постає творчим, характеризується мудрістю та спонтанними рішеннями своїх життєвих проблем, виконує «споріднену» (за Г. С. Сковородою) працю, має глибокі взаємини із духовно наближеними людьми; чинить гуманізуючий вплив на відносно широке оточення» [15].

Важливо зазначити, що поняття «особистісна зрілість» є недостатньо проаналізованим при нівелюванні хронологічного аспекту, а саме часових меж зрілості. З погляду К.О.Абульханової і Т.М.Березіної, зрілість – поняття, що не

орієнтоване на хронологічну ознаку, а швидше є досягненням відповідного способу життя особистості [12].

Л. Г. Буряк, А. Г. Портнова, І. Ю. Кулагіна, В. М. Колюцький, О. В. Горбунова, О. Н. Маркова стверджують, що зрілість – це якість особистості, яку помилково пов'язують з віком, натомість ця риса є ознакою досягнення людиною стану найвищого рівня свого розвитку, це інтегральна якість особистості, яка трактується рядом наук, як найсприятливіший життєвий етап для реалізації повного потенціалу досягнення успіху у значимих сферах життя особистості.

У зв'язку з помилковим трактуванням особистісної зрілості, як поняття, що виходить з часових рамок, у науково-теоретичних джерелах часто спостерігається ототожнення зрілості та дорослості. Таку позицію відстоювали прихильники акмеологічного напрямку психологічного дослідження. Так, Б.Г. Ананьєв наголошував на необхідності розмежуванні цих двох понять [13]. О.О. Бодальов згадує, що дорослість і зрілість – це поняття не відповідні одне одному [14]. Т. М. Титаренко, в свою чергу, зазначає, що людина може бути біологічно уже немолодою, але ментально ще проявляти інфантильність, або, будучи юною- володіти професійними, особистісними, міжособистісними вміннями, що зводяться до поняття особистісної зрілості [16, с 95].

Натомість, Ю. З. Гільбух сформував поняття зрілості у комбінації п'яти складових. Серед них: можливість до психологічної близькості з ближнім, почуття громадянської позиції, життєва позиція, ставлення до власного «Я», мотивація.

До феномена багатокомпонентності особистісної зрілості схилились також С. Л. Братченко і М. Р. Миронова. Дослідники акцентували на характеристиках самостійності, конструктивності, динамічності, цілеспрямованост, цілісності та індивідуальності [17]. На думку М. Й. Боришевського, особистісне зростання відбувається завдяки саморегуляції [18, с

26-33].

Отже, вище зазначені наукові підходи дозволяють визначати особистісну зрілість як як наближене до самоактуалізації поняття за А. Маслоу; крізь призму розвитку цілісної особистості за К.Юнгом; як здатність досягнути кращий спосіб життя за К. Роджерсом; формування, що ґрунтується на основі особистісної трансформації за твердженням Е.Еріксона; як динамічний процес, що не підпорядковується часовим рамкам за Г.Олпортом.

Вітчизняні науковці-психологи характеризують поняття особистісної зрілості крізь феномен багатокомпонентності; як саморегуляційний фактор; пояснюють термін як інтегральну якість особистості, що помилково є ототожненою з хронологічними параметрами визначення зрілості у сфері психологічного вчення.

1.1 Характеристика структурних складових особистісної зрілості

Опираючись на мету дослідження та наукові доробки зарубіжних та вітчизняних вчених, розуміємо, що особистісна зрілість є багатокомпонентною. До розгляду пропонується такі складові досліджуваного явища: саморегуляція, самостійність, креативність, інтелектуальність, комунікабельність, емпатійність, моральність, відповідальність, Еґо ідентичність, самоприйняття, автентичність, трансцендентність, самоактуалізація.

Самостійність. У просторі теоретичних дослідження дана риса є провідною у структурі особистості. Наукові доробки трактують самостійність неоднозначно. Її розглядають як якість чи властивість особистості (Г. С. Костюк), як рису характеру (К. К. Платонов), як тенденцію (Н. Д. Левітов), як як здатність до систематизації, планування, регулювання та здійснювати своєї діяльності без обов'язкового наставництва (В. І. Бродовські, І. П. Патрік)[35].

За С. Л. Рубінштейном, самостійність є результатом складної прихованої роботи людини, суттю якої є здатність ставити цілі, завдання та визначати

напрямок власної активності[26].

Якщо розглядати самостійність у контексті розвитку зрілості, то основними самостійність виражається в умінні визначити мету, наполегливо йти до її досягнення, відповідально ставитись до діяльності, цільово спрямовуючи власні сили; діяти свідомо та ініціативно в адаптованих та нових умовах, які потребують прийняття швидких нестандартних рішень. Опіраючись на таку позицію досліджувана риса характеризується двома складовими:

- 1) сукупність засобів – знання, уміння, навички, якими володіє особистість;
- 2) ставлення особистості до процесу діяльності, враховуючи результати і умови здійснення; взаємовідносини з іншими учасниками процесу [41].

Сучасні дослідники стверджують, що особистісна самостійність пов'язана з активною роботою думок, почуттів і волі. Так, цей зв'язок спрямований на розвиток розумових і емоційно-вольових процесів, а також включає судження і дії, що складаються в процесі самостійної діяльності, останні зміцнюють і формують здатність досягати успішного виконання прийнятих рішень всупереч можливим перепонам[42].

Особистісна самостійність – складнокомпонентна утворена властивість, що бере початок в активності і складається з інтегруючих ознак емоцій, інтересу, волі, мислення, саморегуляції. Таким чином, наповнюється суб'єктивним досвідом, який розширює та розвиває рівнів її компонентів. Ряд дослідників визначають особистісну самостійність як складну інтегративну якість, що характеризується усвідомленістю, автономністю, ціннісним ставленням до себе та інших, свободою та незалежністю, гнучкістю та креативністю[41].

Безперечно самостійність є однією з провідних рис особистості, формування якої забезпечує розвиток особистісної зрілості людини та можливість оволодіння широким спектром активностей, що сприяють психологічному благополуччю людини.

Саморегуляція. Враховуючи те, що наше життя складається з різноманітних видів та форм діяльності, що, власне, представляють можливість продемонструвати свої здібності, схильності, реалізувати власні потреби і мотиви, саморегуляція виступає важливою складовою у площині пошуку себе. Без оцінки власних можливостей, психічних особливостей, що ґрунтуються на соціалізації-індивідуалізації є неможливою адаптація у мінливому світі та активний вплив на нього. У даному контексті саморегуляція є індикатором успішності особистості у різних діяльнісних сферах.

Якщо розглядати це поняття як загальний психологічний термін, то авторське трактування належить О.С. Ромену [20]. Л.М. Аболін захищав твердження, в якому психічну саморегуляцію вважав найбільш розвиненою формою регуляції стану особистості, оскільки вона дозволяє користуватись різними засобами дії і керувати системою різноманітних методів довільної саморегуляції стану [21]. К.О. Абульханова-Славська підкреслювала багаторівневий характер регуляції та виокремила її рівні. Вважала, що рівень психічної регуляції пов'язаний із мобілізаційною здатністю підтримувати психічну активність, що є фактором досягнення реальної діяльності. Особистісна регуляція психічних станів здійснюється в різнопланово. Крім цього, важливо зазначити: на динаміку стану та його виникнення впливають властивості, ціннісні орієнтації особистості, самооцінка, потреби і мотиви, настанови, наміри. Стани здійснюють обернений вплив на розвиток особистості, фіксуючи одні якості та послаблюючи інші, при цьому мотиви і цілі змінюють свої попередні структурні позиції [22].

Опираючись на вже відомі тези стосовно поняття «саморегуляція», у контексті поданої досліджуваної теми, можна фіксувати складність та неоднозначність вивчення складової особистісного зростання. Важливо враховувати процес формування ставлення людини до життя, усвідомлення його змісту та кінцевої мети. Відповідно, загальні мотиваційні прагнення психічної

індивідуальності і сприймання навколишньої дійсності є факторами ефективності саморегуляції. Тут йдеться про здатність зберегти врівноваженість і концентрацію в ситуаціях екстремального характеру; вміння впливати на перебіг подій навколишнього життя та нормально реагувати на прояви змін; оцінювати явища або події з різних точок зору; бути фізично і психічно готовим до екстремального перебігу подій; реально й адекватно сприймати реальність; прагнути пошуку найоптимальніших форм і методів життєдіяльності; оцінка розвитку явищ і подій у їх перспективі; сприйняття чужих думок, міркувань і емоцій; критично аналізувати події і відзначати їх результативність [23].

Отже, саморегуляція виступає важливим показником особистісної зрілості. Усвідомлення себе, своїх потреб і розуміння способів їх задоволення, результату власних дій дає чітке підтвердження вагомості цього компоненту у досліджуваному утворенні.

Інтелектуальність. Концептуально єдиного визначення для позначення цього поняття у психологічній науці не існує. Загальна репрезентація інтелектуальності пояснює глибиною суджень, духовною зрілістю, що утворюються як результат активного пізнання дійсності та самостійного осмислення складноутворених життєвих актів [27]. Це дає підставу вважати даний компонент професійно значущою рисою особистісної зрілості майбутніх фахівців.

Інтелектуальність особистості проявляється у сприйнятливому ставленні до проблеми, легкості у створенні оригінальних афгентичних ідей, та формується під час активного пізнання дійсності. Ряд дослідників стверджують, що інтелектуальні здібності забезпечують успіх у творчій діяльності та є умовою афгентичного виконання творчих починань [28]. Таким чином простежуємо всеєдине компонентне утворення, що організовує особистісну зрілість, як рушійну силу для інтенсивного формування людини, фахівця, з пріоритетним інноваційним стилем самоорганізації життя.

Креативність. Креативне ставлення до світу у різних виявах багатьма науковцями позиціонується як основа для вияву особистісної зрілості.

Досліджуваний феномен постає у трактуванні Д. Сімпсона як здатність людини полишити стереотипні способи мислення, «здатність до руйнування загально пересічного і прийнятого, звичайного порядку ідей в процесі мислення» [24].

Прихильником подібної позиції є Дж. Гілфорд, який виділив ряд параметрів креативності. Серед них:

- 1) здатність до виявлення і постановки проблем;
- 2) здатність до генерування ідей;
- 3) гнучкість, що трактується як продукування різноманітних ідей;
- 4) оригінальність – як змога продукувати незвичні відповіді та реагувати на подразники нетипово;
- 5) здатність до вдосконалення об'єктів, з додаванням деталей;
- 6) уміння вирішувати проблеми, аналізувати та синтезувати [25].

Варто зазначити, що попередньо у наукових просторах частіше зустрічалось використання терміну «творча людина». Це пов'язано з детальним вивченням творчого процесу, психічних властивостей творчої людини, форм творчого мислення та особливостями пізнавально-творчого акту. Тепер, до наукового контексту креативності також відносять «дивергентне мислення» та «творчі здібності» [26].

Опираючись на вище згадані факти, можна стверджувати, що креативність, як складова зрілості є однією з вирішальних умов, що сприяють якнайлегшому вирішенню проблем сучасної людини. Саме у стані творчої відповідальності за результати дій у власному житті особистість може стати повноправним його управлінцем.

Комунікабельність. У зв'язку зі різким розширенням соціального, професійного та комунікативного кіл, до якого спонукає сучасний ритм

життя, риса комунікабельності забезпечує активну залученість у загальний простір взаємодії, що у свою чергу утворює її особистісну зрілість. Під час аналізу основних категорій комунікативного процесу, останній визначено як риса особистості, здатність до спілкування з іншими людьми, бути товаришким.

Український педагог, С. У. Гончаренко зазначає, що комунікабельність не є природженою, вона формується у процесі життя та діяльності людини та соціальної групи [28].

Підносячи дані факти до тематики науково дослідження, можна підтвердити комунікацію, як своєрідне інтегративне утворення, що служить умовою для ефективної взаємодії під час залученості особистості у соціальну, професійну сфери.

Емпатійність. Поряд з широким спектром можливостей, що відкриває для особистості складова комунікабельності, емпатійність спрямовує індивіда на інших людей, вказує на зацікавленість, спонукає до співпереживання, співчуття та сприяння. Вона визначається здатність до взаємного ототожнення.

Ряд теоретичних дослідження трактують емпатію як складноутворену систему зв'язку людини з оточенням. Основними її структурними компонентами визначають: змогу людини ототожнювати власні емоції з емоціями іншої людини, високий рівень особистісної рефлексії, тобто уміння індивіда структурувати свій внутрішній світ та внутрішній світ іншого, особистісну рефлексію, яка лежить в основі усвідомленого і емоційнооціненого, рівень моральної свідомості та якість її соціального досвіду, що сприяє альтруїзму. Усі ці компоненти є дієвими за умови розвиненості загальної позитивної установки людини на інших людей [29]. Такого типу взаєностосунки особливо вагомі у професійному руслі поведінкових та соціальних сфер.

Отже, емпатійність є вагомим чинником зростання та виступає гарантом успішної презентації людини як активної, діяльнісної особистості.

Моральність. Ця риса позиціонується однією з структур зрілості

особистості та водночас займає ціннісну роль у структурі особистості. Моральність має діалогічно-творчий характер та є джерело соціального розвитку людини. Важко однозначно констатувати моралізм, однак найсутєвішими ознаками є :

- здатність до плідних стосунків з собою;
- емпатійність;
- здатність до самостійності рішень на основі сумління;
- неохильність до атрибутивних ілюзій;
- наявність історичних, культурних цінностей [32].

Складність тлумачення досліджуваного компонента полягає у його тісній приналежності до суспільних та життєвих явищ, що часто не підпадали під наукову лупу, а стосувалась історичного досвіду багатьох поколінь, та вважалась обумовленою культурно [30]. Враховуючи, що сучасність характеризується дифузністю ціннісних орієнтирів внаслідок неструктурованості різноманітних типів субкультур, відсутністю чітких ціннісних критеріїв та моральних зразків у суспільстві, проблема ціннісної детермінації морального становлення особистості є гострою. Е.Фром вважав, що зріла продуктивна людина прагне до вибору цінностей, що співпадають з її внутрішніми пориваннями, узгоджується з характером та сприяє продуктивності [31].

Відповідно до цього, особистість, що морально орієнтована, зберігає етичні цінності та дотримується норм, є спроможною протистояти несприятливим культурним та суспільним факторам, виявляючи зрілу автентичну позицію.

Відповідальність. На сьогоднішній день, на жаль, не існує єдино ухваленого трактування поняття відповідальності. Довгий час його інтерпретація схиляється то до постулатів Франкла, де той визначає відповідальність узагальненим принципом існування людини [7], то взагалі не визнається рисою особистості (психодинамічні та біхевіоральні теорії).

Крізь призму аналізу сучасних підходів та актуальних досліджень

спостерігається, що значення відповідальності як компонентної риси ментального дорослішання зростає, особливо у соціальній проєкції. Це пов'язане з процесами глобалізації та індустріалізації, де рівень високої відповідальності є фактором для виживання людства. Якщо посилаєтьс на тези екзистенційної психології, бачимо людину, як творця власної долі. Так, особистість є відповідальною за вибори, які робить, що, пізніше, складають її життєвий шлях [33].

У даному контексті доцільно згадати концепт локусу контролю, який досліджував когнітивіст Дж. Роттер. Зокрема, він стверджував, що люди ділятьс на екстернально спрямованих та інтернальних. Так, перші, приписують наслідки своїх невдач «зовнішньому» світові, покладаючи відповідальність на інших; інтернальна особистість віднаходить результат своїх дій у собі, пояснюючи свої вибори характером, темпераментом, вдачею, здібностями. На основі підкріплених багаторічних досліджень бачимо, що відповідальність найчастіше поставала рисою соціалізації [34]. Тобто означала зобов'язання відповідати соціуму за власні дії.

Відповідальність у полі дослідження Ф. Хайдера згадуєтьс у теорії каузальної атрибуції. В суті останньої лежить те, що люди атрибутують поведінку оточення згідно власних диспозицій, або зовнішнім ситуаціям. Основна відмінність між концепціями Роттера та Хайдера полягає у тому, що когнітивіст більшою мірою характеристику відповідальності приписує не власним діям людини, а діям інших, що позиційно оцінюютьс сторонніми [33].

Резюмуючи вище зазначене, бачимо відповідальність в першу чергу компонентну характеристику особистості, що полягає в усвідомленості власних дій; як інтегровану рису, що функціонує впродовж життєвого шляху у вчинках людини, характеризує соціальну типовість особистості; є особливою формою саморегуляції та самодетермінації.

Его ідентичність. Розгляд даного поняття як структурного компоненту

особистісної зрілості людини змушує звернутись до постулатів Е. Еріксона, який пояснює її як рису, що формує цілісність та безперервність власного «Я» та забезпечує відчуття стійкості в процесі розвитку. Тобто автор твердження підкреслює его ідентичність як цілісність людини, що зберігається впродовж всього діяльнісного шляху[8].

Поряд з тим, інші науковці посилаються на твердження двополярності ідентичності людини: особистісну та соціальну. З них, особистісна ідентичність – «продукт» другої, але активно на неї впливає. Соціальна ідентичність розвивається відповідно до контексту суспільних, історичних та соціальних обставин. Ці поняття рідко відмежовуються, та є взаємодоповнюваними[34]. Формування ідентичності є тривалим процесом та обов'язково включає входження і залучення людини у суспільство. Останнє вимагає стійкості та активності дій людини. В тих умовах особистість, що стоїть на шляху зростання актуалізує соціально-психологічні механізми, що сприятимуть цілеспрямованій взаємодії та інтегрує актуальні для себе зв'язки [35].

Бачимо, що діяльність, яка спрямована на дослідження себе та своєї внутрішньої інформації дає змогу людині вірно трактувати певний спосіб поведіння та взаємодії у суспільстві та ментально зростати.

Самоприйняття. Найчастіше у теоретичних психологічних напрацюваннях це поняття поставало поряд з категорією самооцінки. Пізніше, численні доробки науковців довели недоцільність тотожності цих термінів, натомість було запропоновано розглядати компонент самоприйняття крізь призму самоцінності. Так, А. Елліс стверджував, що індивід буде повністю і безумовно приймати себе, незважаючи на коректність своєї поведінки, оцінку інших: повагу, схвалення чи несхвалення, рівень інтелектуальності, компетентність [36]. Таким чином, уникаючи зосередження на частині «само» (self), на думку дослідників, уникаємо згубного ефекту оцінки та порівняння людини з іншими.

Поряд з тим, К. Роджерс пов'язав компонент особистісної зрілості з поняттям конгруентності. Він вказує на точну відповідність між досвідом (відчуття людини), комунікацією (те, як вона повідомляє про свої почуття і переживання) та усвідомленням (найбільш помітні маркери). Конгруентність подається до розгляду як уміння адекватно сприймати і приймати власні зовнішні та внутрішні комунікативні зв'язки, переживання та досвід [6]. Науковець дослідив процес формування самоприйняття у дитини під впливом батьків, де простежив вагомість взаємозв'язку між вмінням приймати себе і прийняттям інших, зокрема визначив роль самоприйняття для успішного спілкування. Поряд з тим як Е. Фром [31] визначав необхідність любові до себе для любові до інших, К. Роджерс аналогічну тезу довів для самоприйняття.

Варто підкреслити, самоприйняття у контексті досліджуваної теми фактично виступає передовим компонентом особистісної зрілості. Вміння приймати себе є спонукою до постановки життєвих цілей, опанування та гармонізації власного простору та посилює відчуття психологічного благополуччя. Саме ці умови забезпечують зростання особистості і є рушієм спотворених уявлень.

Автентичність – є феноменом смислового підґрунтя життєвої самоактуалізації особистості та основою її індивідуальності. Автентичність полягає у природності виявлення себе, транслювати реальні прояви на дійсність та укладені цінності. У даному випадку простежується зв'язок автентичності з ціннісно-сисловою сферою індивіда.

Психолог Дж. Б'юдженталь визначає автентичність як сам процес проживання життя, присутність у ньому особистості. Бути присутнім, на думку науковця, означає усвідомлювати свою «інакшість» та багатогранність внутрішнього світу. Одними з умов автентивності є розуміння та прийняття обмеженості буття людини; вміння рефлексувати сутність та аналізувати особистісний потенціал, що включає активність та волю; націленість здійснення

вибору і формування рамок, через які останній проходить; прийняття власної індивідуальності та диференційних рис інших [37].

Автентичність як показник «сили» характеру людини у багатьох джерелах аналізується поряд з інтегрованістю. Так, сила вияву цього компоненту виявляється в умінні зберігати притаманні риси в найекстримальніших умовах, при подоланні труднощів.

Отож, автентичність помічено як можливість виявлення власної справжності, «Я» у буденності. Основними рисами є усвідомленість, тобто розуміння власних мотивів, потреб, почуттів і бажань; об'єктивність-прийняття сприятливих та несприятливих аспектів власної особистості; підтримання стосунків з оточенням- відкритість, відсутність полярних оцінних суджень [38].

З огляду на вище зазначене, є право заявити про автентичність як диспозиційну рису у структурі особистості та вагомий компонент демонстрації себе і власного світу у ментальному рості.

Самоактуалізація. Дане поняття є одним з центральних феноменів людського буття і трактується як процес залучення індивіда у суспільство з умовою ефективного і гармонійного розкриття власних можливостей та саморозвитку [39]. Розглядаючи це поняття крізь призму зростання особистості, є доцільним звернутись до наукового погляду А. Адлера, який поняття «самоактуалізація» ототожнював з поняттям «прагнення переважати». Так, визначено, що прагнення до досконалості, громадське почуття і кооперація є головними аспектами здорової індивідуальності. Визначено, що психологічне зростання – це рух від зосередження на собі й цілей особистої вигоди до цільових завдань управління середовищем та корисного соціального розвитку [40].

У теорії А. Маслоу йдеться про самоактуалізацію, як потреба у розвитку людини, її постійне збагачення, що обумовлено самою природою самоактуалізації, пов'язаної з виникненням нових бажань, прагнень, інтересів. На основі останніх активізуються нові рушійні сили діяльності. Потреби спонукають

діяльність людини. В залежності від умов і посередництва змінних типів діяльності відбувається перелаштування старих і виникнення нових потреб під час індивідуального розвитку особистості. Таким чином пояснюється можливість і необхідність цілеспрямованого формування потреб людини [3]

Поряд з тим, К.Г. Юнг доводив присутність тенденції людини до розвитку в напрямку стабільної єдності, результатом якого є «набуття самості», або «Я». Цей розвиток охоплює процес індивідуації. Досліджувана риса припускає усвідомлену реалізацію людиною своєї неповторної психічної реальності, розвиток і демонстрацію всіх елементів особистості. Результатом індивідуації є самореалізація, як кінцева стадія розвитку особистості. Остання доступна тільки здібним і високоосвіченим особистостям, що мають ресурс протистояти дестабілізаційним чинникам зростання [5].

Трансцендентність. Відомо, трансцендентність— це вихід за власні межі, за межі реального, що спрямовує людину до пошуку власного сенсу буття.

Як стверджував концептуальний автор логотерапії В. Франкл, основною рушійною силою особистісного зростання є прагнення людини до пошуку і реалізації сенсу. Згідно цієї концепції, люди здійснюють смисл життя трьома різними способами:

- 1) через діяльність;
- 2) через переживання цінностей;
- 3) через страждання [7].

Трансцендентність як характеристику особистісної зрілості А. Маслоу, називав спонтанним переживанням наближення до свого справжнього єства, що відбувається завдяки піковим переживанням в особистісному зростанні [3].

За словами О. В. Завгородньої, рівень особистісної зрілості характеризує унікальний індивідуальний характер виявлення сенсів особистості. Саме трансцендентна активність, що передбачає пошук сенсу, є провідною для досягнення особистісної зрілості. Визначальним для високого рівня особистісної

зрілості є високий рівень трансцендентності, що спрямовує самоактуалізацію до досягнення життєво значущих цілей і сенсів людини [15].

Отже, особистісна зрілість є структурою, що містить якісні утворення, які характеризують здатність до самопізнання, висвітлюють рівень саморозуміння та особливості ставлення людини до самої себе та власної діяльності, особливості прояву творчої активності, творчих рішень та їх демонстрацію соціуму; це сукупність характеристик, що дозволяють організувати життя особистості для найкращого прояву себе в період дорослості.

1.3 Роль особистісної зрілості у професійному становленні студентів – психологів

Сучасні обставини переживання війни, політичні, соціально-економічні зміни, а також наслідки, що несуть за собою останні фактори, обумовлюють підвищення попиту на масову психологічну допомогу населенню, що, в свою чергу вимагає людського ресурсу у якості висококваліфікованих психологів, які відрізняються не тільки володінням професійними навичками та знаннями, але й високим рівнем особистісної підготовки. З огляду на те, є необхідним розглянути понятійний простір поняття «психолог» та з'ясувати його особливості.

Як зазначає С.Д. Максименко, психолог – це фахівець, що володіє системою наукових психологічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для здійснення професійно-психологічної діяльності [44].

Сфера діяльності психолога, за В. Г. Панком включає психологічну діагностику, безпосередню роботу з людьми, до якої входить використання спеціальних психодіагностичних інструментів, розробка практичних рекомендацій, які спрямовують людину до змін у життєвих і професійних ситуацій .

Сучасна психологічна наука трактує психолога, а першу чергу як суб'єкта процесу перетворення, в якому той займає конструкторську, організаторську,

проектувальну та роль активного діяльнiсного творця, а вже пiзніше є суб'єктом професiйної діяльностi. Так, В. Г. Панок особливу роль у структурi особистостi психолога вiдводив обов'язковiй наявностi у особистостi певної позицiї, свiдомого самовизначення та вiдповiдальностi [43].

Важливо зазначити, діяльнiсть психолога є особливим видом соцiальної активностi, сукупнiсть якої становлять iдеї про цiннiсть людини. Орiєнтацiя психолога на цiнностi iншого передбачає адекватне сприйняття своїх можливостей, якi фахiвець може використати як механiзм впливу на iншу людину, опираючись на професiйний обов'язок i вiдповiдальностi за власнi дiї [44].

У широкому сенсi, психолог є компетентним професiоналом, що оперує теоретичними знаннями, володiє вмiннями та навичками, здатен професiйно використовувати спецiалiзований iнструментарiй та застосовувати у діяльнiсть iнновацiйнi технологiї.

Вiдомо, що особистiсть майбутнього психолога формується у процесi навчання на основi етичних норм ,якi вiддзеркалюються у властивостях i якостях зрiлої особистостi, яка «перетворює внутрiшнiй i зовнiшнiй свiт за своїми власними законами» [45, с.121]. Поряд з тим, обов'язковою складовою розвитку особистостi є її професiйне становлення, яке носить iндивiдуальний характер та спрямоване на успiшнiсть i результативнiсть діяльностi, формує особистiсть професiонала, сприяє його самоактуалiзацiї. Так, категорiя професiоналiзму є невiд'ємною у контекстi дослiдження становлення людини у професiї. Пiдготовку практичного психолога розглядають з точки зору двох взаємопов'язаних аспектiв. У цьому контекстi поєднують умовнi соцiально-психологiчнi рольовi диспозицiї психолога як професiонала та як особистостi.

Приймаємо, що цi соцiальнi ролi є невiд'ємними в моделi фахiвця проте варто враховувати спiвiснування автономностi професiоналiзму та особистiсної спрямованостi [46].

Професійне становлення – це процес формування професійного спрямування, достатнього рівня компетентності, що є значущими для соціуму та професійно важливих, якостей інтегрованого характеру, готовність професійно зростати та шукати оптимальні прийоми виконання діяльності у відповідності до індивідуальних характеристик людини [44].

Професійне становлення у період ранньої дорослості характеризується освоєнням діяльності, самовдосконаленням, особливостями організації вільного часу, яке дозволяє здійснити до того нереалізований чи бажаний потенціал особистості. З огляду на це, спостерігаємо вагомість особистісного зростання в утвердженні людини у професії.

Так, особистісна зрілість відіграє провідну роль у професійному становленні студентів-психологів. Опираючись на наукові погляди С. Максименка, З. Огороднійчука, В. Панка, Д. Супрун, Т. Титаренка, Н. Чепелевої [16, 43, 44], риса особистісного зростання фігурує одним з обов'язкових компонентів повноцінного засвоєння професійного ремесла. Особистість практичного психолога виступає еталоном ментального здоров'я і комфорту та є, центральним інструментом [16].

О. С. Штепа серед особистісних якостей психолога визначає особистісну зрілість одним із провідних критеріїв ефективності діяльності. Зрілість визначається головним інструментом у професійній роботі особистості, що є умовою високої продуктивності праці [9].

Особистісна зрілість – відображення рівня жаги до вдосконалення особистості психолога, стверджує Ю. Г. Долінська. Н. І. Пов'якель вважає зрілість каталізатором регуляції мисленнєвих процесів психолога, що служить важелем для професійного виконання обов'язків. Натомість О. О. Кондрашихіна досліджуване явище трактує як передумову здатності до фасилітаційних впливів [47; 26; 48].

Т. М. Титаренко наголошує на тому, що крім належної освіти спеціаліст

має бути особистісно придатним для надання послуг. Тому, позиція щодо професійного відбору психологів з урахуванням лише їхньої мотивації чи рівня знань є провальною та неперспективною. А отже, є потреба враховувати індивідуально-психологічні характеристики особистості, та психологічні позиції, що розкривають особистісну зрілість. Якщо професійний вибір був ситуативним, випадковим, а не самостійним і усвідомленим, то молода людина не матиме змоги збудувати гідний професійний розвиток [16].

О. Ф. Бондаренко визначив, що професія психолога вимагає від свого носія тотальної сформульованої внутрішньо-особистісної роботи: відпрацювання своїх власних емоційних і змістових проблем, оволодіння самоаналізом та особистісною рефлексією, усвідомленням власних особистісних, моральних, культурних, когнітивних і глибинних цінностей. Вчений наголошує, практика успішної психологічної допомоги є непрофесійною без співставлення цих операцій [26].

Науковці Н. В. Наумчик і Н. В. Тарасенко наголошують на важливості досягнення позицій психологічно зрілої людини у професії, зокрема її позказниками називають здатність людини до самовизначення в широкому колі вагомих для неї питань, зокрема у сфері професійно-трудової діяльності, освіти й саморозвитку, а також способу життя загалом; високий рівень вмотивованості до діяльності та досягнення успіху; готовність до побудови стосунків, основою яких є толерантність, емпатія та відповідальність [49].

Покладаючись на аналіз науковців, визначено, що професія психолог вимагає від здобувачів оволодіння не тільки професійно-компетентісним блоком вимог, але й наявність особистісної зрілості, що визначає психолога як усвідомленого та придатного для надання психологічної допомоги спеціаліста.

Отже, найважливішим фактором досягнення особистісної зрілості, який здійснює зв'язок людини з оточенням, визначає нові соціальні рівні, підкреслює її індивідуальність, є професійна діяльність особистості.

Висновки до першого розділу

1. Аналіз поняття «особистісна зрілість» дозволяє визначити його як еталон сформованої особистості, що включає високий рівень оцінок і суджень, свідоме ставлення до навколишньої дійсності, підтримку міжіндивідуальних зв'язків, адекватну самооцінку. Досліджуваний феномен науковці трактують як здатність до глибинного дослідження дійсності; можливість реалізації власного «Я»; прагнення самоактуалізовуватись та творити; можливість самоорганізовуватись. Становлення особистісної зрілості відбувається в умовах входження людини у суспільство та під впливом індивідуальних психологічних особливостей. В актуальному часі у межах психологічної науки зрілість особистості визначають вагомим фактором психологічного благополуччя.

2. Поняття «особистісна зрілість» включає у себе стійкі психологічні феномени, що в сукупності утворюють складну систему, що характеризує стан розвитку особистості та регулює рівень можливостей до взаємодії. Серед них виступають: саморегуляція, самостійність, креативність, інтелектуальність, комунікабельність, емпатійність і моральність, відповідальність, Его ідентичність, самоприйняття, автентичність, трансцендентність та самоактуалізація. Ці складові репрезентують інтерперсональні та трансперсональні структурні характеристики особистості.

3. Особливої актуальності особистісна зрілість набуває у професійній підготовці майбутніх психологів, оскільки їх професійна діяльність визначається змістом їх особистості. Визначено, психолог- суб'єкт діяльності, в основі якої лежать ідеї про цінності людини. Інструментом психологічної діяльності є особистість психолога ба- це потребує високого рівня його особистісної зрілості. Більшість науковців головним компонентом психологічної готовності до професійної діяльності психолога називають особистісну зрілість як сформовану багатогранну структуру, в якій виявляється особистісний потенціал та критерій зростання індивіда.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ – ПСИХОЛОГІВ

2.1 Методичні та організаційні засади емпіричного дослідження, характеристика вибірки

Організація і проведення емпіричного дослідження особливостей особистісної зрілості студентів- психологів здійснювалося з дотриманням вимог і професійно-етичних норм, які вимагає даний вид досліджень (А. Бодальов [14]).

Дослідження проводилось за допомогою дистанційного інструменту Google форми. Емпіричну вибірку склали 42 осіб, студенти 1-4 курсів Львівського державного університету внутрішніх справ (серед яких 10- студенти першого курсу, 10 - студенти другого курсу, 7 – студенти третього курсу, 15- студенти четвертого курсу), з них 7 осіб чоловічої статі, 34- особи жіночої статі.

Спираючись на отримані в першому розділі результати теоретичного аналізу, було дібрано комплекс діагностичних методик, що враховував специфіку предмету даного дослідження. Метою стало визначення особливостей компонентних рис особистісної зрілості, їх прояв у різних навчальних курсах; а також визначення самоактуалізаційних ознак, як фактору розвитку психологічної зрілості. Основними завданнями було дослідити рівень особистісної зрілості у студентів-психологів та визначити їх провідні характеристики, що лежать в основі особистісної зрілості, як обов'язкової умови професійного становлення.

Опираючись на завдання, було використано такі інструменти:

- *Розроблена коротка анкета, що досліджує особливості трактування особистісної зрілості як феномену та його місце в професійному становленні особистості;*

- *Опитувальник особистісної зрілості О. С. Штети;*
- *Методику «Шкала ясності Я-концепції»(SCC) Д. Кемпбела;*
- *Короткий індекс самоактуалізації (SI).*

1. Опитувальник особистісної зрілості, розроблений О. С. Штеною містить у собі 85 питань (одне з яких відкритого характеру), на які вимагається відповідь «так» або «ні», та дає змогу дослідити рівень провідних психологічних ознак в окремих шкалах, що слугують індикаторами особистісної зрілості (див. Додаток А).

Серед них є: автономність, відповідальність, глибинність переживань, децентрація, життєва філософія, контактність, креативність, самоприйняття, синергічність та толерантність [9].

Шкала «Відповідальність» досліджує особливості здатності людини раціонально упорядковувати стосунки з зовнішнім світом та передбачати доцільність власних майбутніх дій; саме це забезпечує свідомий підхід до діяльності, якісне виконання завдань та обов'язків, і як результат, успішні для суб'єкта наслідки.

Шкала «Автономність» означає здатність особистості бути незалежною від впливу соціального змісту життя. Чим більше людина проявляє дану ознаку, тим самостійнішими є її рішення, вибори та дії. Ця характеристика диктує відстороненість від плину суспільного та соціального життя, при цьому не виключає обов'язку дотримання уставлених норм та правил.

Шкала «Глибинність переживань» позначає спеціальний досвід різноманітних переживань людини, її відчуття гармонійного світу, здатність до вершинних та «плато – переживань»,що спонукають особу прийняти нову форму світосприймання.

Шкала «Синергічність» характеризує здатність людини до цілісного сприйняття світу та інших ,що полягає у глибокому розумінні набору суперечливостей,які часто взаємопов'язані.

Шкала «Контактність» висвітлює здібність до швидкого встановлення різного роду зв'язку з людьми. Характеризує здатність проявляти товариську та дружелюбність у взаємостосунку з оточенням.

Шкала «Самоприйняття» позначає безоцінне позитивне ставлення до себе, нівелюючи існуючі недоліки. Це вміння приймати власний образ в усіх аспектах психологічної дійсності.

Шкала «Креативність» характеризує здатність особистості до створення чогось нового, супроводжучи обов'язковим творчим спрямуванням.

Шкала «Децентрація» відкриває можливість людини розглядати явища з різних точок зору, розуміти і приймати факт диференціації. В разі вияву даної риси, особистість приймає точку зору інших, не нівелює можливість іншого вибору чи дії, ухвалює ознаку інакшості в різних сферах дійсності.

Шкала «Толерантність» позначає терпимість до різних думок, неупередженість ставлення до людей та подій.

Шкала «Життєва філософія» – це можливість усвідомлення людиною своєї особливої реальності на фоні навколишнього світу [50].

2. Методика «Шкала ясності Я-концепції»(SCC) Д. Кемпбела, дає змогу дослідити рефлексивні процеси, проаналізувати вміння самоспостереження, самоаналізу та самооцінювання. Оскільки, різні форми образів «Я» змінюються у процесі психологічного розвитку, вкрай важливо дослідити рівень ясності особливостей Я концепції, яка включає в себе Я образ, самооцінку, здатність самоактуалізовуватись та самоефективність, що в свою чергу безпосередньо пов'язаний з рівнем особистісної зрілості людини.

Методика складається з 12 тверджень, які потрібно оцінити за 5-бальною шкалою. Для визначення загального показника ясності Я концепції потрібно зсумувати отримані бали.

3. Методика Короткий індекс самоактуалізації (SI) дозволяє дослідити рівень самоактуалізаційних ознак особистості, що є провідним фактором

особистісної зрілості. Так, пропонується 12 тверджень, які потрібно оцінити за 6-бальною шкалою, що спрямовані з'ясувати особливості бажання до самовираження та рівень актуальних прагнень. Твердження спрямовані з'ясувати емоційний, поведінковий та мотиваційний компоненти особистості. Індекс самоактуалізації визначається шляхом сумування перетворених на інверсією балів.

Результати, отримані шляхом використання цих методик, підлягали математичному та якісному аналізу.

4. *Авторська анкета*, що досліджує особливості трактування студентами психологами особистісної зрілості як феномену та її місця в професійному становленні особистості.

Дана анкета містить в собі 5 питань закритого і відкритого характеру. Питання в анкеті стосуються оцінки студентами власного рівня зрілості; оцінки ваги окремих компонентних характеристик особистісної зрілості у структурі особистості та дослідження вагомості зрілості у процесі професійного становлення студентів даної спеціальності.

Отже, для емпіричного дослідження застосовувалися такі методики: опитувальник особистісної зрілості, розроблений О. С. Штепою, методика «Шкала ясності Я-концепції»(SCC) Д. Кемпбела, опитувальник «Короткий індекс самоактуалізації» (SI) та авторська анкета, що досліджує суб'єктивне бачення компонентної наповненості та місце феномену особистісної зрілості у професійному становленні особистості. Загалом для нашого дослідження було використано 19 шкал. Вибірка становить 42 осіб, усі студенти- психологи Львівського державного університету внутрішніх справ.

2.2 Інтерпретація результатів, описовий та порівняльний аналіз емпіричного дослідження

Аналіз отриманих даних за результатами анкетування дав змогу підтвердити особистісну зрілість як одну з головних ознак готовності до професійної діяльності психолога. Так, з цим твердженням погодились усі респонденти. Зокрема, 63 % респондентів трактують досліджуване явище як ознаку відповідальності за власні дії та вчинки; 21% опитаних визначив особистісну зрілість як самостійність у діях та власних виборах; 11% студентів розцінили поняття як ознаку здатності самоактуалізовуватись, інші 7 %- як умова успішної соціалізації та суспільної активності (див. Рис.2.1.).

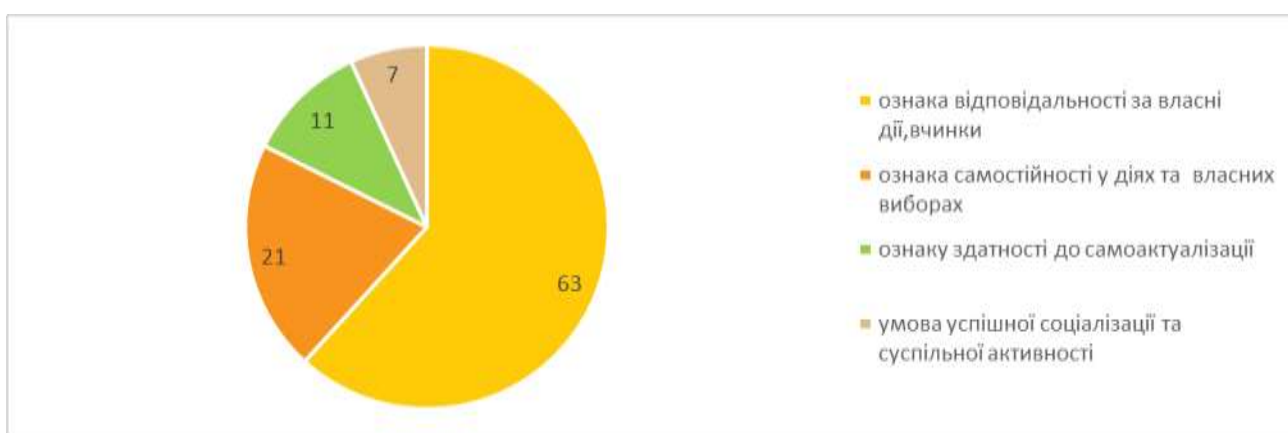

Рис.2.1. Тракткування досліджуваною аудиторією феномену особистісної зрілості

Досліджуючи компонентне наповнення особистісної зрілості, було визначено, на думку респондентів, провідні характерні риси, що засвідчують особистісну зрілість (див. Рис. 2.2).

Рис. 2 Провідні характерні риси, що засвідчують особистісну зрілість

Так, ними виявились: відповідальність (визначили 58% опитаних), самостійність (бачення 25% досліджуваних), інтелектуальність (визначили 15 % респондентів), емпатійність (14 %), креативність (13 % опитаних).

Визначено, що респонденти вагоме значення надають властивостям саморегуляції та самодетермінації, вмінню ототожнювати власний емоційний світ з емоціями інших та вмінню творчо підходити до створення неповторного.

На запит «на скільки ви зріла особистість», 15 досліджуваних ствердили, що є зрілими; 35 студентів зазначили середній рівень зрілості, незрілими людьми чи низький рівень зрілості зафіксували у 7 осіб (див. табл 2.1.).

Таблиця 2.1.

Оцінка рівня особистісної зрілості студентами-психологами

	Незрілість, низький рівень особистісної зрілості	Середній рівень особистісної зрілості	Зрілість, високий рівень особистісної зрілості
Самооцінка рівня зрілості студентами	7 осіб	35 осіб	15 осіб

Це свідчить про те, що більшість респондентів усвідомлено підходять до оцінки запиту та стоять на шляху самоствердження.

За допомогою опитувальника особистісної зрілості (ОЗО) О. С. Штепи, було досліджено рівень вияву ознак особистісної зрілості (див.табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Середні значення прояву показників особистісної зрілості

	Середнє значення	Стандартне відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
Відповідальність	5,500	1,6417	2,0	9,0
Контактність	4,452	1,3829	1,0	8,0
Креативність	4,119	1,1519	1,0	7,0
Синергічність	3,262	1,1056	0,0	5,0
Самоприйняття	4,786	1,5228	1,0	8,0
Децентрація	5,214	1,6310	1,0	9,0
Глибинність переживань	5,643	1,9105	2,0	10,0
Життєва філософія	4,048	1,5453	1,0	7,0
Автономність	5,000	1,3969	1,0	8,0
Толерантність	4,690	1,5379	1,0	8,0

Так, найбільшою мірою у респондентів проявились глибинні переживання, риси відповідальності, автономності та децентрації. Показник вище середнього рівня виявили ознаки самосприйняття, толерантність і контактність. Респонденти продемонстрували середній рівень ознак креативність та життєва філософія. Найменш проявленими у досліджуваних є риса синергічності. Отримані результати наведені на рис. 3.

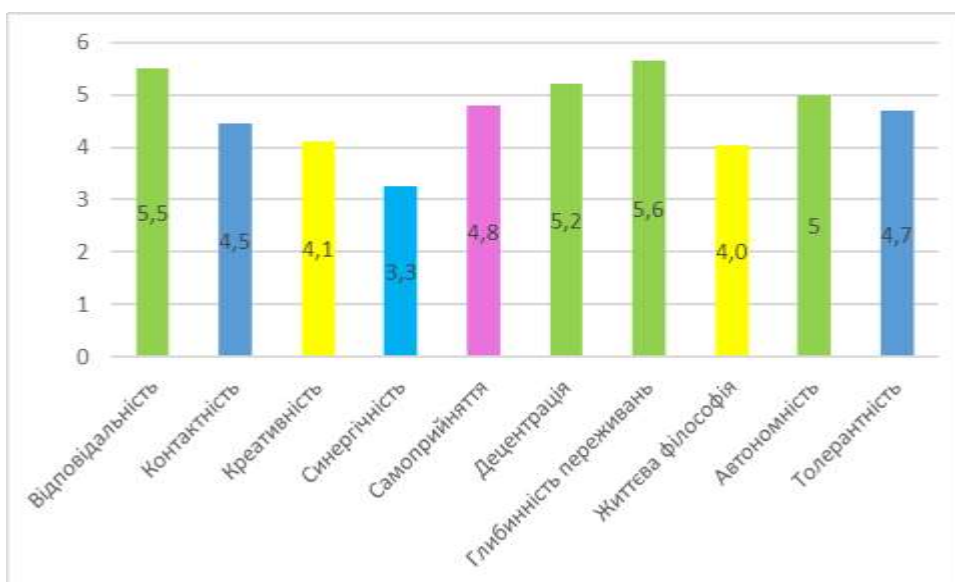

Рис.3 Середні показники прояву ознак зрілості у студентів-психологів

Отже, стверджуємо, що вияв домінуючих рис дає підстави фіксувати належні умовні ознаки для формування та розвитку зрілої особистості, як активного творця дійсності.

Поряд з тим, виявлено відмінність вияву психологічних ознак зрілості у хлопців та дівчат 1-4 курсів. Середні значення продемонстровані у таблиці 3, графічно дані зображені на рис. 4.

Таблиця 3

Порівняння середніх показників шкал ознак особистісної зрілості за гендерними ознаками

Ознаки/Стать	Середнє значення ознак дівчата	Середнє значення ознак хлопці
Синергічність	3,353	2,875
Відповідальність	5,382	6
Креативність	4,147	4
Самоприйняття	5,118	4,625
Децентрація	5,176	5,375

Автономність	4,765	6
Контактність	4,529	4,125
Життєва філософія	4,059	4
Толерантність	4,647	4,875
Глибинність переживань	5,618	5,75

Зокрема, у хлопців-студентів найяскравіше виявлені риси відповідальності, автономності, децентрація та глибинність переживань. У дівчат дані ознаки виявлені кількісно в меншій мірі. Вище середнього рівня у хлопців виявляється ознака толерантності, натомість риса самоприйняття у більшій мірі проявляється у дівчат. Також у студенток вищий рівень креативності, концепту життєвої філософії та контактності. Вищий прояв синергічності зафіксовано у осіб жіночої статі.

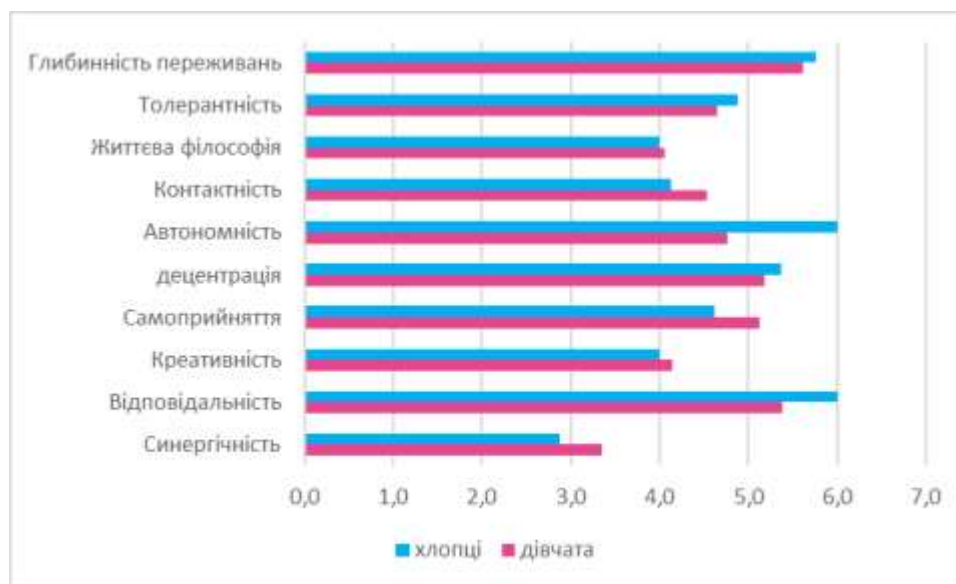

Рис. 4 Графік порівняння вияву ознак особистісної зрілості за гендером

Розглядаючи гендерний фактор, бачимо, хлопці-студенти виявляють вищий рівень відповідальності, автономності та схильні відчувати глибокі внутрішні переживання. Натомість, дівчата володіють вмінням приймати себе, є синергійними та креативнішими за досліджуваних хлопців, виявляють вищу

цінність до культу життєвої філософії.

Досліджуючи ознаки зрілості за шкалами опитувальника О.С.Штепи, є вагомим аналіз кожного з показників на різних курсах. Так, результати респондентів 1-4 курсу зображені у графіку на рис.2.5.

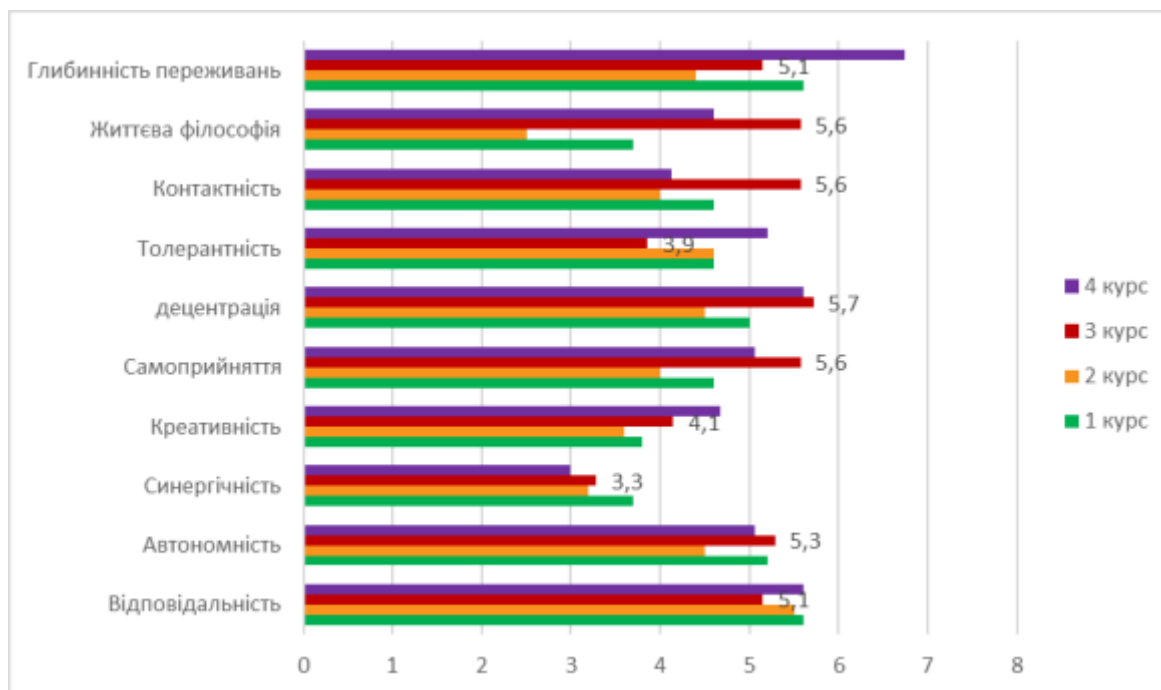

Рис. 2.5 Графік порівняння прояву психологічних характеристик зрілості у студентів 1-4 курсу

Компонент «Глибинність переживань» найвищою мірою виявлено у студентів 4 курсу, показник вище середнього рівня бачимо у студентів 1 курсу, респонденти 3 курсу проявляють середній рівень досліджуваної ознаки; найнижчою мірою глибинність переживань спостерігається у студентів 2 курсу.

На основі цього можемо стверджувати, що досвід особливих переживань мають старшокурсники, та респонденти 1 курсу. Це свідчить про їх здатність екзистенційно сприймати світ. Досліджувані 3 та 2 курсу здатні до такого виду відчуттів меншою мірою.

Компонент «Життєва філософія» найхарактерніше виявлений у респондентів 3 курсу, студенти 4 курсу демонструють достатній прояв ціннісної риси; посередньо проявляється «життєва філософія» у досліджуваних-

першокурсників. Найнижчий показник з пред'явлених курсів виявили студенти 2 курсу. Бачимо, уставлена форма поглядів проявляється у студентів 3, 4 курсу, першокурсники знаходяться на етапі пошуку екзистенційних, психологічно-філософських позицій, що позиціонуватимуть їх як цілісну особистість. Студенти 2 курсу не достатньо сформуvalи життєву концепцію власних поглядів на даний момент.

Компонент «Контактність» яскраво виявлено у досліджуваних 3 курсу, на достатньо високому рівні проявилась ознака у студентів 1 курсу, кількісно близькі показники контактності-вище середнього рівня прояву- отримано від 2 та 4 навчальних курсів. Спостерігаємо, що студенти 1 та 3 курсу є більш схильними до налагодження товариських зв'язків та комунікабельності, ніж студенти- представники 2 та 4 курсу.

Компонент «Толерантність» на середньому рівні проявили студенти початкових курсів (1,2). Найвищий показник психологічної ознаки зафіксовано на 4 курсі, найнижчий є у студентів-третьокурсників. Визначено, найбільш терпимими є респонденти 4 курсу, що проявляється у прийнятті та повазі до чужого бачення, способу життя, концепції думок.

Компонент «Децентрація» у більшій мірі проявили студенти старших курсів (3 та 4), початкові навчальні курси демонструють посередні результати за шкалою досліджуваного явища. Результати свідчать, що студенти старших курсів більшою мірою здатні приймати точку зору інших та долати рису егоцентризму.

Компонент «Самосприйняття» найяскравіше зображено у студентів 3 курсу, достатньо високим виявився також на 4 курсі; респонденти 1 курсу демонструють ознаку на рівні вище середнього, в той час найнижче розмістився показник самосприйняття 2 курсу. Опираючись на результат дослідженої шкали, стверджуємо, що у респондентів 1, 3 та 4 курсу достатньо добре проявляється здатність сприймати власне «Я», у них чітко розвинене уявлення

про себе, власні інтереси, уявлення, мотиви; здатні цілісно уявити себе як особистість.

Компонент «Креативність» найвище проявлений на 3 та 4 курсі, посередньо загальні показники спостерігаються на початкових курсах (1- 2). Можна стверджувати, що студенти-старшокурсники мають вищу здатність проявляти вміння для створення принципово нових, неповторних ідей, що втілюються у продукти та є новаторською діяльністю.

Компонент «Синергічність» вищою мірою здобутий 1 та 3 курсами, середній результат виявили студенти 2 курсу, найнижчий прояв ознаки зафіксовано у студентів 4 курсу. Отже, визначено, ефект від об'єднання інтелектуальних сил для досягнення якісніших здобутків буде вище у респондентів 1, 3 курсу, відповідно студенти- випускники мають низьку здатність проявляти даної психологічної властивості.

Компонент «Автономність» найвище виявили студенти – першокурсники та третьокурсники. Так, достатньо успішний показник демонструють здобувачі 4 курсу, найнижче проявили рису респонденти на 2 курсі. Високий показник у респондентів- першокурсників можна пов'язувати з їх бажанням заявляти про себе, проявляючи власні здібності, демонструючи можливість та прагнення до самоактуалізації; ця властивість дозволяє студентам, які тільки стали на шлях здобуття вищої освіти діяти незалежно від внутрішніх і зовнішніх установок, демонструючи здатність до самостійності.

Компонент «Відповідальність» найяскравіше простежується у результатах 1-х та 4-х курсів; студенти 2 курсу теж виявляють достатньо високий рівень психологічної характеристики. Відносно інших курсів, найнижчий показник у студентів 3 курсу. Такі результати можуть пов'язуватись з викликами, що постають перед студентами: початковий курс ставить перед особистістю завдання, що стосуються зміни навчальної діяльності та організації способу життя, адаптації до неї, входження у новий колектив та важливість

заявляти про себе, як успішну особистість; студенти – випускники приймають важливі рішення про продовження чи припинення навчання, обирають провідну активність та її напрям, отримують результат своєї діяльності, здобуваючи диплом бакалавра.

За допомогою методики «Визначення ясності Я-концепції (SCC)», вдалось з'ясувати рівень вияву одноіменної ознаки. Зокрема, середнє значення показника становить 37,0 (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

Середнє значення вияву ясності Я концепції

	Середнє значення	Стандартне відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
Показник ясності Я концепції	37,000	3,6157	30,0	45,0

Аналізуючи ясність Я концепції у кожному курсі, найвищий рівень визначено у студентів 4-х та 3-х курсів (частка 38,1 та 37,6 відповідно). Посередній рівень ясності Я концепції, порівнюючи показники навчальних курсів, виявили студенти- другокурсники (частка 36). Найнижчий прояв зафіксовано на 1-му курсі-35,7. (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Рівень ясності Я концепції у студентів 1-4 курсу

Курс	Середній рівень значення
1	35,7
2	36
3	37,6
4	38,1

Так, пов'язуємо це з вищим рівнем усвідомленості у студентів-старшокурсників та сформованістю характеристик, що сприяють формуванню психологічної зрілості; здобувачі освіти на першому та другому курсах, як правило, перебувають у стані самовизначення та самодослідження, вивчають особливості власної Я концепції та аналізують її.

Важливо продемонструвати результати дослідження шкали даної ознаки, порівнявши ясність Я концепції у хлопців та дівчат. Дані зображено на рис. 2.6.

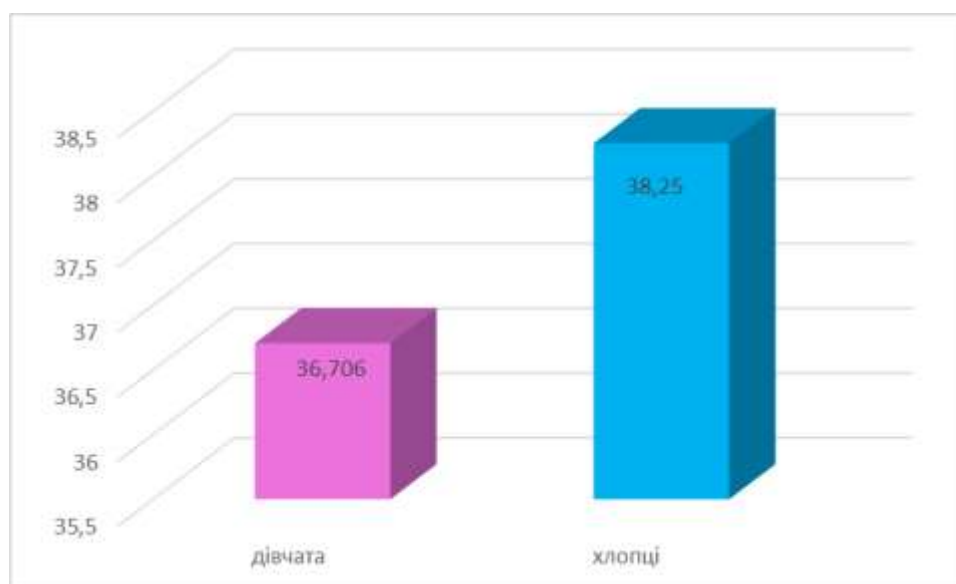

Рис. 2.6 Порівняння ясності Я концепції за гендерними відмінностями

Зокрема, у хлопців вищий рівень розуміння Я концепції, частка становить 38,25; дівчата виявили нижчий рівень даної ознаки, частка якого становить 36,7.

На основі цього, можемо стверджувати, що у осіб чоловічої статі досліджуваної нами аудиторії є чіткіші уявлення стосовно свого «Я», яке нерозривно пов'язане з емоційним сприйняттям, оцінкою самого себе. Показники, що виявила жіноча аудиторія можуть залежати від коливання рівня самооцінки, самоцінності та емоційним сприйняттям.

Використанням методики «Короткий індекс самоактуалізації (SI)», вдалось дослідити рівень властивості самоактуалізовуватись. Так, середня частка ознаки становить 57,6 (див.табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Середнє значення показового індексу самоактуалізації

	Середнє значення	Стандартне відхилення	Мінімальн е значення	Максимальн е значення
Індекс самоактуалізац ії	57,6	4,2407	48,0	66,0

Цікавим є аналіз індексу самоактуалізації у кожному з курсів (див Рис.2.7.).

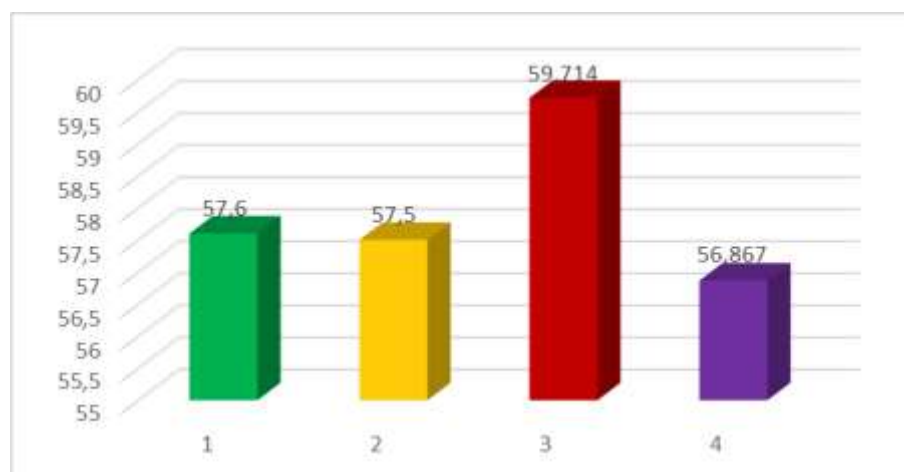

Рис. 2.7. Порівняння індексу самоактуалізації на 1-4 курсі

Так, найвищий прояв даної риси простежуємо у студентів 3-го курсу, ознаку самоактуалізації на однаковому рівні виявлено у початкових курсів (1- частка 57,6; другий- частка 57,5). Найнижчий показник самоактуалізації зафіксовано на 4 курсі (56,8). Можемо пов'язати високі показники студентів 1-3 курсів з прагненням розкрити власні можливості на шляху здобуття освітнього ступеня. Натомість, респонденти-випускники, виявили такі результати у зв'язку з наближенням зміни типу діяльності, на основі якої відбувається перелаштування старих і виникнення нових потреб під час індивідуального розвитку особистості.

В ході дослідження до уваги варто взяти результати діагностики показника самоактуалізації, порівнявши його прояв у хлопців та дівчат (див. рис.2.8.) .

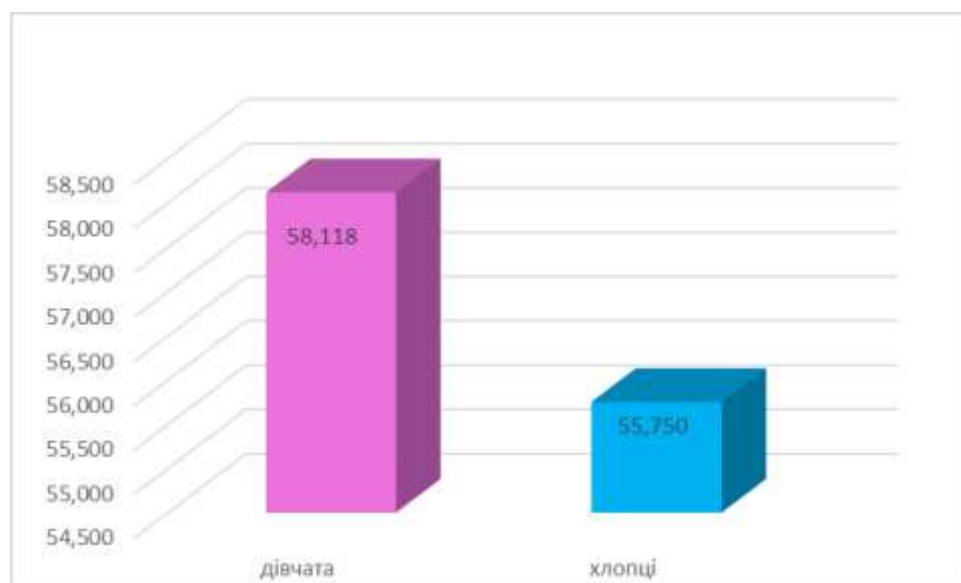

Рис. 2. 8. Порівняння індексу самоактуалізації за гендерними ознаками

Так, бачимо, що самоактуалізаційна ознака вища у дівчат (частка становить 58,1), хлопці-студенти виявляють нижчий рівень, частка якого становить 55,7. Опираючись на результати, можемо ствердити, що дівчата виявляють бажання та прагнення до розвитку та здобуття нових можливостей, які дозволяють демонструвати високий рівень активності та суспільної значущості.

Підсумовуючи результати емпіричного дослідження, можемо констатувати найбільш виражені психологічні ознаки, що засвідчують особистісну зрілість досліджуваної аудиторії. Такими виявились: відповідальність, глибинність переживань, децентрація, автономність, самосприйняття та толерантність.

Так, представники 4-го курсу найбільшою мірою проявили риси глибинність переживань, відповідальність, креативність, децентрацію, толерантність. Студенти 1-го курсу виявили високий рівень ознаки

відповідальності, автономності, глибинності переживань. Самоактуалізаційна ознака, як фактор розвитку особистісної зрілості найяскравіше проявлена у третьокурсників.

Вищий рівень ясності Я концепції виявлено у студентів 4-го курсу, найнижчою дана ознака виявляється у досліджуваних студентів 1-го курсу.

2.4 Рекомендації щодо розвитку особистісного зростання у студентів-психологів.

У даній науковій роботі теоретично досліджено та науково підтверджено, що розвиток особистісної зрілості є обов'язковою умовою на шляху професійного становлення студентів-психологів. З огляду на компонентне наповнення цього феномену, важливо працювати над розвитком характеристик, що сприятимуть особистісному зростанню особистості.

Важливе значення у розвитку досліджуваної зрілості має створення оптимального сприятливого середовища, де особистість здатна буде розвивати та зберігати суб'єктну позицію. Відповідно до цього, важливим для студентів є організація сприятливих умов у ході здобуття професійної підготовки. В цьому контексті варто підкреслити також важливість рушійного внутрішнього фактору, яким виступають внутрішні прагнення майбутнього психолога та дії на них зовнішніх чинників. Тому, працюючи над вдосконаленням чи покращенням даних психологічних показників, варто розглядати усі можливі діючі фактори. Покликаючись на особливості феномену особистісної зрілості, важливим є правильний вектор формування Я концепції особистості.

Формування позитивної Я-концепції особистості майбутнього психолога полягає у теоретичному компоненті, в основі якого є оволодіння психологічними знаннями, та практичному - вмілому застосуванні набутих знань у життєвих та професійних ситуаціях. Так, зазначені аспекти сприятимуть

пізнанню себе як особистості та свого рівня самоактуалізації, що сумарно досягне мети - особистісного зростання.

На процес формування позитивної Я-концепції особистості, як розкриття свого потенціалу, своїх вмінь і можливостей, буде впливати результат як внутрішньої роботи студентів над собою, так і впливатиме сукупність зовнішніх факторів: соціальних, громадянських. Оскільки позиція позитивно сприймання «Я» близько пов'язана із процесом самопізнання, самоповагою і загальним прийняттям себе, формуванням позитивних установок, оптимізацією міжособистісних взаємин у системі «наставник-підопічний» чи «викладач-студент», то провідним принципом розробки концепту роботи є підкреслення та визнання індивідуальності студента, створення необхідних і достатніх умов для його розвитку. Відповідно до цього, основними завданнями виступатимуть:

- активізація самопізнання, розвиток інтересу до власної особистості, ціннісне ставлення до власних переживань, формування загальної самоцінності;
- зниження внутрішніх особистісних суперечностей, стабілізація емоційного стану та зниження емоційної напруги.
- розвиток навички рефлексії;
- підвищення рівня прийняття себе, закріплення відчуття власної гідності, розвиток впевненості;
- розвиток навичок внутрішнього самоконтролю;
- формування вмотивованості;
- робота над самовдосконаленням і саморозвитком.

Рис. 2.9. Основні блоки сприятливих для ОЗ робочих компонентів

Базуючись на наявній системі організації навчального процесу у вищих закладах та наявному ритмі життя сучасної молоді людини, можна визначити основні напрямки роботи щодо сприяння особистісній зрілості студентів-психологів (див.рис. 2.9.):

Наведені вище компоненти спрямовані всебічно та системно охоплювати діапазон завдань стосовно підвищення особистісної зрілості студентів та загальної гармонізації Я концепції.

Опираючись на визначену мету та поставлені завдання, пропонується ряд активних способів, що досягатимуть кінцевої мети-зміцненні особистісного зростання студентів-психологів [51] (див. Рис. 2.10.).

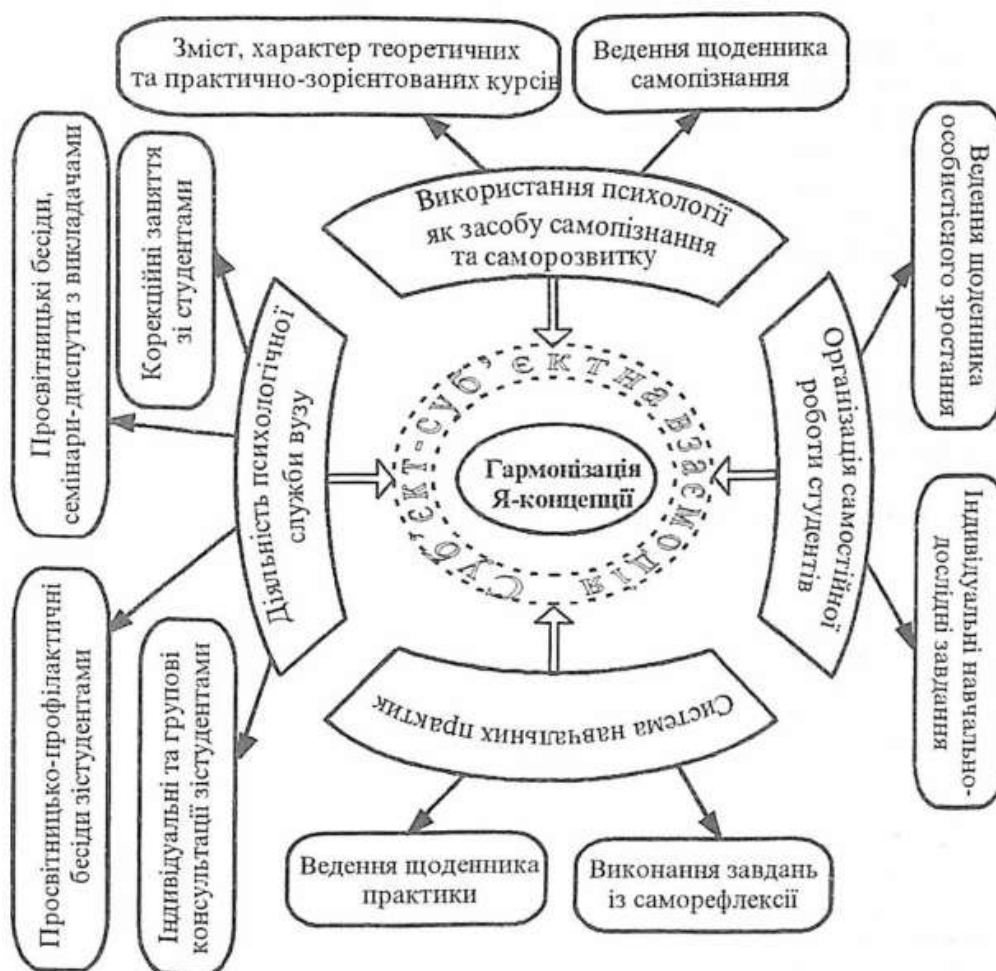

Рис.2.10. Засоби роботи та їх дія на Я концепцію студентів -психологів

Реалізуючи такі форми роботи в умовах професійної підготовки студентів, бачимо можливість цілеспрямовано керувати процесами розвитку самосвідомості особистості (за допомогою ведення щоденників особистісного зростання, виконуючи індивідуальні навчально-дослідних завдання, застосування рефлексії та саморозвитку). Визначено, що навчальні практики є додатковим стимулом пізнати глибинні психологічні риси особистості для студента, вони дають можливість відпрацювання навичок і вмінь самоаналізу та самокорекції.

Зокрема зазначені інструменти всебічно чинять дію на такі компоненти структури особистості:

- когнітивний компонент (проявляється в розширенні знань особистості, розуміння себе та оточення, появи креативних поглядів на екзистенційні фактори існування, у поглибленому усвідомленню особистісних і професійних цілей);
- емоційно-оцінний компонент (підвищення інтересу до власної особистості, до власного внутрішнього світу);
- поведінковий компонент (оволодіння новими методами, засобами і прийомами особистісного зростання, підвищення здатності до самовираження, поява нових самоуправлінських методів, підвищення рівня відповідальності за власні дії та вчинки) [51].

Підсумовуючи, ствердно вважаємо, що робота над поглибленням рівня особистісної зрілості, зокрема шляхом гармонізації Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів повинна здійснюватись у різних формах і видах навчально-виховної роботи, які, в свою чергу будуть взаємодоповнювати один одного та спрямовуватимуть на досягнення бажаної мети.

Системно оцінюючи дану концепцію рекомендацій, бачимо створений простір для ефективної реалізації потенціалу сучасної юної особистості.

Висновки до другого розділу

1. За допомогою психологічного інструментарію, зокрема опитувальника особистісної зрілості О. С. Штепи, методики «Шкала ясності Я-концепції» (SCC) Д. Кемпбела, опитувальника «Короткий індекс самоактуалізації» (SI) та авторської анкети, що досліджує суб'єктивне бачення студентів –психологів феномену особистісної зрілості, було досягнуто визначеної теоретико-емпіричної мети.

2. Визначено, досліджувана аудиторія трактує особистісну зрілість, як провідну умову якісного становлення особистості у професії психолога. Студенти оцінюють досягнутий рівень власної зрілості середнім показником,

зокрема трактують її як здатність відповідати за власні дії та вчинки; прояв самостійності та самоактуалізаційних ознак, умова успішної соціалізації; провідними ознаками, що становлять структуру досліджуваного феномену респонденти назвали: відповідальність, самостійність, інтелектуальність, креативність та емпатійність.

Визначено, найвищий показник самоактуалізації у студентів 3 курсу, найнижчий виявлено у 4 курсу. Ясність бачення власної Я концепції більшою мірою проявлено у старших курсів, найнижчий рівень виявлено у першокурсників. Встановлено високий рівень відповідальності та глибинності переживань у студентів 1 та 4 курсі, високий прояв життєвої філософії, контактності, децентрації, автономності та самоприйняття у студентів 3 курсу; студенти-першокурсники на достатньо високому рівні проявили ознаку автономності, децентрації, контактності. Найбільш проявлені компоненти особистісної зрілості у студентів 2 курсу є відповідальність та толерантність, найменш виявляється концепція життєвої філософії.

Помічено, самоактуалізаційна схильність серед респондентів-хлопців є нижчою, ніж показник дівчат; проте хлопці-студенти виявляють вищий рівень розуміння власної Я концепції, ніж дівчата.

3. З огляду на виявлені показники ознак особистісної зрілості у студентів-психологів, є підстава, шляхом практичних рекомендаційних вказівок, покращувати окремі психологічні характеристики досліджуваної аудиторії. Визначено, робота над поглибленням рівня особистісної зрілості, зокрема шляхом гармонізації Я-концепції особистості майбутніх психологів повинна здійснюватись у різних формах і видах навчально-виховної роботи, які компелюють та спрямовують один одного на досягнення успіху на шляху успішного опанування професії.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати теоретичного та емпірично дослідження феномену особистісної зрілості, стверджуємо:

1. Особистісна зрілість__– це сукупний критерій сформованої особистості, з адекватним рівнем самооцінки, що здатна оцінювати та якісно висувати судження, свідомо ставитись до навколишнього буття, підтримувати взаємостосунок та будувати взаємозв'язки з різними колами у соціумі; це еталонна ознака здатності до глибинного дослідження дійсності, яка сприяє реалізації власного «Я», просуває на шляху самоактуалізації та дозволяє створювати умови, сприятливі для реалізації творчості. Особистісна зрілість прищеплюється в умовах соціалізації людини, залежить від її індивідуально-психологічних особливостей та засвідчує факт ментального благополуччя.

2. Особистісна зрілість як системний феномен містить характерні компоненти, серед яких: саморегуляція, самостійність, креативність, інтелектуальність, комунікабельність, емпатійність і моральність, відповідальність, Его ідентичність, самоприйняття, автентичність, трансцендентність та самоактуалізація. Така складноутворена система дає змогу якісно характеризувати стан розвитку особистості та, на основі проявлених характеристик, оцінює можливості реалізації в умовах сучасного світу, та у професійній площині зокрема.

3. Покликаючись на контекст особливостей професійної підготовки студентів-психологів, особистісну зрілість визначено провідною ознакою готовності до практичної діяльності. Інтегруючись, ознака виявляє особистісний потенціал та формує критерії зростання особистості. Оцінюючи особистість психолога як суб'єкта діяльності, що ґрунтується на ідеях гуманності та цінностей людини, є підстава висувати діяльнісну персону як безпосередній інструмент роботи, а, отже надавати особистісній зрілості провідну роль в умовах професійної підготовки студентів-психологів.

4. В ході емпіричного дослідження було виявлено особливості прояву ознак особистісної зрілості студентів – психологів, зокрема більшість з них оцінили свій показник як середній рівень психологічної зрілості. Студенти визначили особистісну зрілість як фактор готовності до професійної діяльності психолога, який включає в себе прояв рис відповідальності, самостійності, креативності, інтелектуальності та емпатії. Зокрема, досліджуване поняття трактується як обов’язкова умова соціалізації та успішного самоствердження в умовах сучасного світу. В ході дослідження компонентного наповнення особистісної зрілості респондентів, виявлено: у студентів 4 курсу найбільш показовими є риси відповідальності, глибинність переживань, децентрація. Найнижчий рівень прояву помічено у риси синергічності. У студентів 3 курсу найяскравіше зобразились ознаки децентрації, самоприйняття, контактності та концепція життєвої філософії, найнижче ознака синергічності. Студенти 2 курсу володіють рисами відповідальності, децентрації, самоприйняття, їм притаманна глибинність переживань, найнижче проявляють ознаку синергічності та життєву філософію. Студенти 1 курсу виявили найбільш показово характеристики глибинність переживань, відповідальність, децентрація та автономність, найнижчий прояв у студентів помічено за шкалою синергічність.

Досліджуючи самоактуалізаційні тенденції студентів-психологів, найвищий рівень ознаки виявили представники 3 курсу, зокрема вище ознаку проявили досліджувані дівчата; найнижче характеристика виявлена у студентів-випускників. За результатами вияву рівня Я концепції, визначено, що найбільший рівень розуміння «Я» спостерігається у старших- 4 та 3 курсів, найменш проявленою є ознака у 2 та 1 курсах. Зокрема, студенти хлопці перебувають у якіснішому зв’язку з образом «Я», ніж досліджувані дівчата.

На основі виведених даних, факт про те, що рівень ясності Я концепції є вищим у студентів 4 курсу, ніж у студентів-початківців, дозволяє підтвердити висунуту наукову гіпотезу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Словник української мови: в 11 т./за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
2. Шапар В. Б. Словник практичного психолога Москва: АСТ; Харків: Торсинг, 2005. 734 с
3. Maslow A.H. The farther reaches of human nature. – New York: Viking Press, 1971.
4. Олпорт Г. Становление личности: избранные труды. М.: Смысл, 2002. 462
5. Юнг К. Аналитическая психология. // Психология личности. Хрестоматия., 1999
6. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М.: Прогресс-Универс, 1994. – 480 с
7. Marcia J. E. Identity in adolescence / J. E. Marcia // Handbook of adolescent psychology / Ed. by J. Adelson. – N.Y. : Simon & Schuster, 1980. – P. 213-231. Stryker S. Identity theory and personality theory: mutual relevance / S. Stryker // Journal of Personality. – 2007 – 75(6) – P. 1084-1101. – URL : <http://citeseerx.ist.psu.edu>.
8. Erikson, E. H. Childhood and society. New York: Norton, 1950.
9. Штепа О.С. (2004) Пропріум зрілої особистості. Практична психологія та соціальна робота, № 2. С. 26–35.
10. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості формування та активізації особистісної зрілості / Г. А. Дьоміна // Практична психологія та соціальна робота, 2006. – №5. – С. 24 – 31.
11. Потапчук Л.В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників: дис.канд. психол. наук: 19.00.07 / Л.В. Потапчук. – Луцьк, 2001. – 205с.
12. Абульханова К.А., Березина Т.Н. Время личности и время жизни. –

СПб.: Алетейя, 2001. – 304 с

13. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. – М.: Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 384 с.

14. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. – М.: Флинта: Наука, 1998. – 168 с.

15. Завгородня О. В. Особистість: шляхи досягнення зрілості / О. В. Завгородня // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 12. – С. 11-17.

16. Титаренко Т. М. Психологический возраст личности / Т. М. Титаренко // Психология личности. Словарь-справочник / под ред. П. П. Горностая и Т. М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – С. 95.

17. Поліщук О.М. Особливості особистісної зрілості в ранній дорослості / Поліщук О.М. – Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць – Вип 743. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2015.

18. Боришевський м. Й. Психологічні механізми розвитку особистості / м. Й. Боришевський // Актуальні проблеми психології. – Т. 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2001. – Ч. 2. – С. 26–33.

19. Дідик Н. М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів: дис. кандидата психол. наук : 19.00.07 / Наталія Михайлівна Дідик. – Київ, 2013

20. Ромен А.С. Самовнушение и его влияние на организм человека / А.С. Ромен. – Алма-Ата: «Казахстан», 1970. – 102 с

21. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека / Л.М. Аболин. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1987. – 262 с.

22. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности

/К.А. Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 335 с.

23. Прохоров А.О. Саморегуляция психических состояний: феноменология, механизмы, закономерности / А.О. Прохоров. – М.: ПЕР СЭ, 2005. – 352 с. 5. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології: навч. посібн. / В.І. Розов. – К.: Кондор, 2009. – 278 с.

24. Курочкина А.Ю. Исследования креативности: постановка проблемы экономики / А.Ю. Курочкина // сб. научных статей по итогам Международной научной конференции, С.-Петербург, 19–20 мая 2009 г. / под. общ. ред. проф. Н.А. Горелова, проф. О.Н. Мелькова. – Москва: Изд-во «Креативная экономика», 2009.

25. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд; пер. с англ. Э. А. Голубевой // Психология мышления / ред. А.М. Матюшкина. – Москва: Прогресс, 1965. – С. 443–456.

26. Кондрашихіна О. О. Формування здатності до фасилітаційних впливів у майбутніх практичних психологів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Оксана Олександрівна Кондрашихіна. – Київ, 2004. – 20 с.

27. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. - К.: Наукова думка, 1970-1980. - Т. 4. - С. 36.

28. Черноус В. П. Креативне мислення у творчих пошуках особистості: літературний огляд. Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал - Рівне. - 2014. - №1. - с. 38 – 41

29. Виговська Л. П. Теоретико-методологічні основи вишірення проблеми емпатії. Українська психологія: сучасний потенціал. Матеріали Четвертих Костюківських читань (25 вересня 1996р.): в 3-х томах. Київ, 1996. Т.1.

30. Топузьян А. Р. Моральність неповнолітніх як об'єкт кримінально-

правової охорони. Питання боротьби зі злочинністю. 2017. Вип. 34. С. 260–272.

31. Greenberger E. Toward a Concept of Psychosocial Maturity / E. Greenberger, B. Sorensen // *Journal of Youth and Adolescence*. – Vol. 3. – No. 4. – 1974. – P. 329-352. – URL: <https://link.springer.com>.

32. Завгородня О. В. Психологічні особливості типів морально-вольового становлення особистості Українська психологія: сучасний потенціал. Матеріали Четвертих Костюківських читань (25 вересня 1996р.): в 3-х томах. Київ, 1996. Т.1.

33. Severin J.T. *The Opening of Men in Psychology: Humanistic Direction*. – London, 1965.

34. Schaffer H.R. *Parental control techniques in the context of the socialization theory*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

35. Цимбалюк І. М. Психологія: навч. посібник / І. М. Цимбалюк. – Київ: ВД “Професіонал”, 2004.

36. Ellis A. *Reason and emotion in psychotherapy* / A. Ellis. – New York: Lyle Stuart, 1962. – 384 p

37. Aykut Ceyhan A. Investigation of university students' self-acceptance and learned resourcefulness: a longitudinal study / A. Aykut Ceyhan, Esra Ceyhan // *High Education*. – 2011. – Vol. 61, issue 6. – P. 649-661.

38. Kernis M.H. A multicomponent conceptualization of authenticity: Theory and research M.H. Kernis, B.M. Goldman // *Advances in Experimental Psychology*. - 2006. Vol. 38. P. 283-356.

39. Старинська Н.В. Структура личностных свойств самоактуализирующейся личности студентов / Н.В. Старинская // *Проблеми сучасної психології: Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. 128 127 127 Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 17. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. – С. 566–577.*

40. Adler A. Individual psychology / A. Adler. – In CMurchinson (ed.), Psychologies of 1930. Worchester, Mass.: ClarkUniver. Press, 1930.

41. Павлюк М.М. Компоненти самостійності майбутніх фахівців / М.М. Павлюк // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К.: Талком, 2016. – Т. IX: 456 Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія, вип. 9. – С. 376–384.

42. Павлюк М.М. Цінність самостійності у контексті психічного здоров'я особистості майбутнього фахівця / М.М. Павлюк // Врacheбное Дело : научнопрактический журнал : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань охорони психічного здоров'я “Психічне здоров'я: глобальні виклики ХХІ ст. – 2017. № 7. – С 232–238.

43. Панок В.Г. Зміст підготовки практикуючих психологів / В.Г. Панок // Основи практичної психології [за ред. В.Панка, Т.Титаренко, Н.Чепелевої]. – К.: Либідь, 1999. – 354 с.

44. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі / С.Д.Максименко. / Т.1: Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. – К.: Форум, 2002. – 320 с.

45. Іванцова Н.Б. Генеза професійної спрямованості практичного психолога: монографія / Н. Б. Іванцова. – Миколаїв: Іліон, 2010. – 340 с.

46. Максименко С.Д. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості. / С.Д. Максименко. // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка та Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – Вип. 7. – Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2010. – С. 3–8.

47. Пов'якель Н. І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: монографія / Н. І. Пов'якель. – Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 259 с.

48. Долінська Ю. Г. Самоактуалізація особистості майбутнього

психолога у процесі професійної підготовки: дис. кандидата психол. наук : 19.00.07 / Юлія Георгіївна Долінська. – Київ, 2000. – 196 с

49. Наумчик Н. В. Психологічна зрілість особистості сучасних студентів / Н. В. Наумчик, Н. В. Тарасенко // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / [наук. ред. С. Д. Максименко]. – Київ, 2010. – Т. XII. – Ч. 2. – С. 183–189.

50. Штепа О.С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 232 с. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/employee/shtepa-olena-stanislavivna>

51. Андрійчук, Іванна Петрівна. "Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки." (2003).

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) О. С. Штепи

Інструкція: Вам буде запропоновано опитувальник, питання якого стосуються деяких рис Вашої особистості, здібностей, ставлення до різних життєвих ситуацій. На кожне з наступних тверджень у бланку для відповідей дайте відповідь “так”, якщо Ви з ним згодні, і “ні”, якщо не згодні:

1. Коли мені сумно, я намагаюся влаштувати щось веселе.
2. Бути успішним для мене важливіше, ніж вміти любити.
3. Я вважаю споглядання краси природи важливою естетичною цінністю.
4. Я не готовий чітко сформулювати, що я хочу отримати від життя.
5. Мені часто кажуть, що я надто терпимий до інших.
6. Я відчуваю докори сумління, коли серджуся на тих, кого люблю.
7. Двоє людей найкраще порозуміються між собою, якщо кожен з них приховає власні почуття і намагатиметься догодити іншому.
8. Вважаю, що людина має приборкувати власні бажання.
9. У складних ситуаціях завжди необхідно шукати принципово нові рішення.
10. Мені легко відрізнити справжнє кохання від легкого захоплення.
11. Як правило, я обдумую наслідки своїх намірів.
12. Найбільше мені подобається, коли інші цінують мене.
13. Я розумію тих, хто здатний захоплюватися красою творів людського розуму.
14. Я схильний завантажувати себе такою кількістю справ і брати на себе стільки обов'язків, що на себе самого мені вже не вистачає часу.
15. Мене не дратує, якщо співрозмовник виявляє переконаність у думках та цінностях, що відрізняються від моїх.
16. Для мене важливо, щоб інші обов'язково поділяли мій погляд.
17. Я постійно почуваюся зобов'язаним робити усе від мене залежне, щоб у

тих, з ким я спілкуюся, був хороший настрій.

18. Найчастіше власні плани і вчинки видаються мені правильними.

19. Не думаю, що найціннішим для людини є улюблена робота.

20. Більшість справ та обов'язків, покладених на мене, я виконую із задоволенням.

21. Коли проблема має багато варіантів рішень, мені важко зупинитися на одному з них.

22. Втрата друзів – ніщо, порівняно з приниженням власної гідності.

23. Можу сказати, що саме сильне почуття любові змінило моє ставлення до життя.

24. Моя самоповага дуже страждає, коли мені доводиться спонукати інших робити те, що мені самому видається не дуже важливим.

25. Вияв прихильності до інших є ознакою слабкості людини.

26. Я відчуваю себе зобов'язаним чинити так, як очікують від мене оточуючі.

27. Мені більше подобається робити подарунки, ніж отримувати їх.

28. Я відчуваю дискомфорт, коли поведжуся у товаристві так, як мені насправді не властиво.

29. Я не схильний приймати рішення спонтанно.

30. Я не бачу тісного зв'язку між своїм теперішнім і минулим.

31. Я спокійно реагую, якщо щось зроблено не зовсім так, як я вважав за потрібне.

32. Задля особистого успіху я пожертвую хорошими взаєминами з колегами.

33. В мене в житті не було причин пишатися результатами власної творчої праці.

34. Те, що я роблю, і те, що відбувається у моєму житті, не видається мені достатньо значущим.

35. Самовладання покидає мене у складних ситуаціях.

36. Коли виникають труднощі, я насамперед намагаюся чітко сформулювати

власний погляд на них.

37. Мене не дуже приваблює робота, що потребує широкого кола спілкування.
38. Моє ставлення до самого себе можна назвати дружнім.
39. За необхідності людина може досить легко позбавитися своїх небажаних звичок.
40. Буває, що мені подобаються люди, чию поведінку я не схвалюю.
41. Часом я впевнений у власній нікчемності.
42. Зазвичай я з першої зустрічі вгадую "рідну душу" у новому знайомому.
43. Нерідко бувають моменти, коли мене сповнюють глибокі релігійні почуття.
44. Розпочинаючи нову справу, я передусім думаю про те, який величезний обсяг роботи доведеться зробити.
45. Не впевнений, що мої знайомі відгукнуться про мене, саме як про доброзичливу людину.
46. Мені не подобається, що інші сприймають як належне мою турботу про них, і не завжди її відповідно оцінюють.
47. З обов'язками організатора я справляюся вміло і з задоволенням.
48. У мене не може бути якихось негативних якостей.
49. Навіть якщо книжка сподобалась, я не буду перечитувати її ще раз.
50. Людині дуже важко подолати внутрішню суперечку емоцій і розуму.
51. Я сприймаю життєві події не гостріше, ніж інші люди.
52. Я легко можу уявити себе якоюсь твариною, відчути її характер та звички.
53. Думаю, що для людини нереально відчувати свою гармонію зі світом.
54. У мене є відчуття, що я можу подолати усі труднощі на шляху до своєї мети.
55. Мені властиво поспіхом засуджувати або захищати інших людей.

56. Навіть коли я подобаюсь сам собі, я розумію, що є люди, яким я неприємний.
57. Люди мають стримуватися у своїх поривах ніжності.
58. У цілому, мене влаштовує те, яким я є.
59. Я досить легко можу зважитися на ризиковане рішення.
60. Прийнято вважати, що для людини власні інтереси обов'язково важливіші за інтереси оточуючих.
61. Навіть серед людей я більшу частину часу почуваю себе самотньо.
62. Мені легко вдається копіювати міміку і жести людей.
63. У моєму житті були моменти, коли я ясно розумів, як багато ще можу зробити.
64. Я готовий взятися за втілення нової ідеї лише тому, що мені цікаво, що з цього вийде.
65. Характеризуючи себе, з повним правом можу сказати, що я – гуманіст.
66. Мене люблять тому, що я сам здатний любити.
67. Іноді я не проти, щоб мною керували.
68. Якби моє друге Я існувало, то для мене це був би найнудніший співрозмовник.
69. У вирішенні особистих проблем я значною мірою керуюся власним баченням і лише потім – загальноприйнятими уявленнями.
70. Мені не подобаються фільми, у яких не зрозуміло – хороша чи погана людина головний герой.
71. Я байдужий до того, чи спостерігає хтось за тим, як я працюю.
72. У мене творча натура – поетична, художня, артистична.
73. Часом я буваю різким з людьми, які мене дратують.
74. Динамічність та різнобарвність – це ознаки не мого життя.
75. Я усвідомлюю, що існують певні межі моїх можливостей.
76. Мої друзі цінують у мені здібність до співпереживання.

77. Навіть заради того, щоб здійснити щось, за що люди були б мені вдячні, я не хотів би поступатися власними принципами.
78. Мене приваблює участь у палкій суперечці.
79. Недоліків у мене більше, ніж чеснот.
80. Мені рідко зустрічалися люди, яких я розумів би без зайвих слів.
81. Важко досягти успіху в житті, дотримуючись моральних принципів.
82. Я намагаюся запам'ятовувати цікаві історії, щоб потім розповісти їх іншим.
83. Мені важко зрозуміти, чому якісь дрібниці можуть так сильно засмучувати людей.
84. Мені не властиво переживати через втрату взаєморозуміння з оточуючими.

Обробка даних:

За кожне відповідність до ключа нараховується 1 бал, бали сумуються окремо за кожним фактором. Отримані сирі бали переводяться у стени.

Визначається рівень особистісної зрілості:

високий рівень – риси відповідальність, життєва філософія, креативність, автономність виражені на високому рівні (8–10 стенив),

решта рис – на середньому рівні, необхідний рівень – риси життєва філософія та автономність виражені на середньому рівні (4–7 стенив),

решта рис – на середньому рівні, імовірно, є риси, що характеризуються низьким рівнем вираженості (1–3 стени),

критичний рівень – риси життєва філософія та автономність виражені на низькому рівні (1–3 стени),

решта рис – на середньому рівні, імовірно, є риси, що характеризуються низьким рівнем вираженості (1–3 стени).

Таблиця переведення сирих балів у стени

Стени Риси	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відповідальність	0-1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Децентрація	0-1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Глибинність переживань	0-1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Життєва філософія	0	1-3	4	5	6-7	8	9	10 - 11	12	13- 14
Толерантність	0	-	1	2-3	4	5	-	6	7	8
Автономність	-	0	1-2	3	4-5	-	6	-	7	8
Контактність	-	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Самоприйняття	-	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Креативність	-	-	0	1-2	3	4	-	5	6	7
Синергічність	-	-	0-1	2	3	4	-	5	6	7

Короткий індекс самоактуалізації (SI)

Інструкція. Перед Вами 15 тверджень.

Оцініть їх, використовуючи 6-бальну шкалу: 1.-абсолютно не погоджуюсь. 2.- частково не погоджуюсь. 3.- частково погоджуюсь. 4 2.- частково погоджуюсь. 5.- погоджуюсь. 6.— абсолютно погоджуюсь

1. Я не соромлюсь своїх емоцій.
2. Я відчуваю, що повинен робити те, чого чекають від мене інші "
3. Я вірю, що по суті люди добрі й їм можна
4. Я можу сердитись на тих, кого люблю.
5. Завжди необхідно, щоб інші схвалювали те, що я роблю."
6. Я не сприймаю своїх слабких сторін.
7. Мені можуть подобатись люди, вчинки яких можу не схвалювати.
8. Я боюсь невдач.*
9. Я стараюсь не аналізувати і не спрощувати складних завдань.
10. Краше бути самим собою, ніж популярним.
11. У моєму житті нема того, чому я б себе особливо присвятив.
12. Я можу висловити свої почуття навіть тоді, коли це може призвести до небажаних наслідків.
13. Я не зобов'язаний допомагати іншим. *
14. Я втомився від страхів і неадекватності.
15. Мене люблять, тому що я люблю.

Загальний показник SI отримується шляхом сумування балів шкали.

1. Я не соромлюсь своїх емоцій.
2. Я відчуваю, що повинен робити те, чого чекають від мене інші "
3. Я вірю, що по суті люди добрі й їм можна довіряти
4. Я можу сердитись на тих, кого люблю.
5. Завжди необхідно, щоб інші схвалювали те, що я роблю."

6. Я не сприймаю своїх слабких сторін.
7. Мені можуть подобатись люди, вчинки яких я можу не схвалювати.
8. Я боюсь невдач.*
9. Я стараюсь не аналізувати і не спрощувати складних завдань.
10. Краше бути самим собою, ніж популярним.
11. У моєму житті нема того, чому я б себе особливо присвятив.
12. Я можу висловити свої почуття навіть тоді, коли це може призвести до небажаних наслідків.
13. Я не зобов'язаний допомагати іншим. *
14. Я втомився від страхів і неадекватності.
15. Мене люблять, тому що я люблю.

Обробка результатів.

Згідно шестибальної системи проставляємо бали у першій колонці. У другій колонці проставляємо бали наступним чином: якщо біля твердження стоїть зірочка, то цифру міняємо згідно інверсії: - 6 2 - 5 3 - 4 4 - 3 5 - 2 6 - 1 якщо зірочки не має, то цифра переноситься в другу колонку без змін. Результат підраховується по кількості балів у другій колонці. Максимальне значення 90 балів.

Визначаючи рівень самоактуалізації можна використовувати таку шкалу:

Низький рівень - від 0 до 30 балів

Середній рівень - від 31 до 60 балів

Високий рівень - від 61 до 90 балів

Методика визначення ясності Я-концепції (SCC)

Інструкція. Перед Вами 12 тверджень. Оцініть їх, використовуючи 5-бальну шкалу: 1 абсолютно не погоджуюсь, 2 не погоджуюсь, 3 частково погоджуюсь, частково не погоджуюсь 4, погоджуюсь абсолютно погоджуюсь 5.

- 1.Мої думки часто протирічать одна одній. *
2. Одного дня я можу мати одну думку про себн, наступного- іншу(моа)
- 3.Я витрачаю багато, часу, переймаючись тим, якою людиною насправді я є.*
- 4.Часом я відчуваю, що не є дійсно тією, людиною, якою покликаний бути.
- 5.Коли я намагаюсь згадати, якою людиною я був у минулому, мені важко це відтворити.*
- 6.Я рідко переживаю конфлікти між різними сторонами моєї особистості.
7. Часом я думаю, що знаю інших людей краще ніж себе самого.*
- 8.Мої уявлення про себе, здається, змінюються досить часто.*
9. Якби мене попросили описати мою особистість. мій опиє щоразу міг би закінчуватись по-різному.
- 10.Навіть якби я хотів, не думаю, що зміг би комусь висловити, яким я насправді.*
11. Загалом я маю чітке відчуття, хто я і ким я є.
- 12.Мені часто буває важко скласти власну думку про різні речі, тому що не знаю насправді чого я хочу.

Показник (SCC) отримується шляхом підсумовування балів пунктами і відображає вищу ясність Я-концепції при вищих значеннях.

1.Мої думки часто протирічать одна одній. *
2. Одного дня я можу мати одну думку про себе, наступного- іншу
3.Я витрачаю багато, часу, переймаючись тим, якою людиною насправді я є.*
4.Часом я відчуваю, що не є дійсно тією, людиною, якою покликаний бути.
5.Коли я намагаюсь згадати, якою людиною я був у минулому, мені важко це

відтворити.*
6.Я рідко переживаю конфлікти між різними сторонами моєї особистості.
7. Часом я думаю, що знаю інших людей краще ніж себе самого.*
8.Мої уявлення про себе, здається, змінюються досить часто.*
9. Якби мене попросили описати мою особистість, мій опис щоразу міг би закінчуватись по-різному.
10.Навіть якби я хотів, не думаю, що зміг би комусь висловити, яким я насправді.*
11. Загалом я маю чітке відчуття, хто я і ким я є.
12.Мені часто буває важко скласти власну думку про різні речі, тому що не знаю насправді чого я хочу.

Обробка результатів. Згідно п'ятибальної системи проставляємо бали у першій колонці. У другій колонці проставляємо бали наступним чином: якщо біля твердження стоїть зірочка, то цифру міняємо згідно інверсії: 5 2 - 4 3 4 - 2 5 - 1 - якщо зірочки не має, то цифра переноситься в другу колонку без змін. Результат підраховується по кількості балів у другій колонці.

Максимальне значення 60 балів. Визначаючи рівень ясності Я-концепції можна використовувати таку шкалу:

Низький рівень -від 0 до 20 балів

Середній рівень -від 21 до 40 балів

Високий рівень від 41 до 60 балів

Додаток Г

**Коротка анкета дослідження особливостей особистісної зрілості
студентів-психологів**

Любий друже, просимо долучитись до опитування, що має на меті дослідити особливості особистісної зрілості. Результати будуть використані у науковому дослідженні, виключно узагальнено та анонімно.

Твоя думка є важливою для нас!

Курс навчання: _____

Стать: _____

Особистісну зрілість часто називають найвищим рівнем розвитку.

Особистісна зрілість пов'язана з відношенням людини до себе та власної діяльності, з проявом активності в соціумі, творчими пориваннями, рішенням життєвих планів та поставлених задач.

1. Я є зрілою особистістю:

абсолютно не підтверджую 1 2 3 4 5 повністю підтверджую

2. Найвагомішими компонентами особистісної зрілості, на Вашу думку, є:

- креативність
- інтелектуальність
- самостійність
- емпатійність (здатність розуміти і відчувати почуття іншої людини)
- моральність
- відповідальність
- саморегуляція (управління своїм психоемоційним станом)
- Его ідентичність (цілісність та безперервність власного «Я»)
- автентичність (самобутність, оригінальність)
- трансцендентність (спрямування до пошуку сенсів)
- самоактуалізація (прагнення розвитку)

➤ самоприйняття

➤ Інше: _____

3. На Вашу думку, особистісна зрілість- це _____

4. Особистісна зрілість є одним з головних компонентів готовності до професійної діяльності психолога:

Згоден

Незгоден

5. У моєму професійному становленні особистісна зрілість відіграє роль:
